

NOVUM

Editie 42/5
November 2021

Verlaging van het btw-tarief op groente en fruit

Is de tijd rijp?

*Het initiatiefvoorstel-
Van Laar: Gunst of
powerplay?*

*Totalitair
Liberalisme, Kan
dat?*

*Meerouderschap en
het erfrecht*

42/5

	Voorwoord	3
<i>Column</i>	Prof. Kinneging - <i>Totalitair Liberalisme, kan dat?</i>	4
<i>Analyse</i>	Tussen kunst en recht	7
<i>Analyse</i>	Verlaging van het btw-tarief op groente en fruit: is de tijd rijp?	11
<i>Vereniging</i>	J.F.V. Grotius - Terugblik en vooruitblik	18
<i>Verdieping</i>	Meerouderschap en het erfrecht	19
<i>Opinie</i>	Het initiatiefvoorstel-Van Laar: Gunst of powerplay?	27

Waarde lezer,

Voor u ligt het eerste nummer van dit blad voor het academische jaar 2021-2022 met een voorwoord van mijn hand. Voor veruit de meesten zal het tevens de eerste keer zijn dat zij dat voorwoord op papier zien – door omstandigheden die ik hopelijk niet nader hoeft toe te lichten zijn wij het afgelopen jaar vrijwel uitsluitend in digitale sferen aanwezig geweest. Voor een niet onaanzienlijk aantal van hen is het bovendien een van de eerste keren dat zij als student op de faculteit komen: ik heet u van harte welkom in dit gebouw dat, afhankelijk van de spreker, een bolwerk is van radicaal-rechtse complotdenkers, extreem-linkse cultuurmarxisten, of eenvoudigweg de gevestigde orde (politieke kleur nader in te vullen).

Hoewel het gezien de positie van dit blad als spraakmaker van de faculteit allicht lastig te geloven is, was het, ondanks de relatieve stilte die er in de gangen van het KOG was, binnen de universiteit en de rechtenfaculteit een verrassend bewogen jaar: naast een rectoraatswissel die met zich meebrengt dat voor het eerst in veertien jaar de rector magnificus géén jurist is – gelukkig is er nog de voorzitter van het college van bestuur – was er uiteraard de niet geringe media-aandacht voor het ‘gesloten bolwerk’ van de rechtenfaculteit – met andere woorden, de afdelingen Encyclopedie en Rechtsfilosofie.

Over de afdeling Rechtsfilosofie gesproken: het doet mij deugd u te kunnen vertellen dat de hoogleraar aldaar, prof. Kinneging, zijn positie als vaste columnist van dit blad voortzet, te beginnen met zijn nieuwste column over de vraag of er zoiets kan bestaan als een ‘totalitair liberalisme’. We vervolgen onze weg door het recht met een nieuwe bijdrage in de rubriek Kunst en Recht door (eind)redacteur Karel Wijdeveld, ditmaal met een specifieke focus op de vraag in hoeverre de eeuwenoude ‘cancel culture’ een rol speelt onder hedendaagse juristen. Redacteur Mathijs de Jong biedt in het kader van het officiële ‘International Year of Fruit and Vegetables’ in de daaropvolgende bijdrage een inzichtelijke analyse in de vaststelling van het btw-tarief op groente en fruit. Hierna volgt een interessant inzicht op het gebied van het meerouderschap en het erfrecht in de bijdrage gebaseerd op een bachelorscriptie geschreven in het kader van de bachelor Notarieel Recht aan onze faculteit door redacteur Jurian Bos. Tot slot, werpt redacteur Mahatma M. Martinus een kritische blik op het initiatiefvoorstel-Van Laar houdende aanvaarding door Curaçao van het door de Staten-Generaal op 5 juli 2016 aangenomen voorstel van Rijkswet van het (Tweede Kamer)lid Van Laar tot wijziging van de artikelen 14 en 38 Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden (Koninkrijk).

Het begin van het nieuwe academisch jaar betekent echter ook een einde, namelijk van mijn tijd als hoofdredacteur van dit blad. Het is dan ook in het volste vertrouwen dat ik het hoofdredacteurschap van de NOVUM voor het jaar 2021-2022 overdraag aan Hadassah Drukarch, die zal worden bijgestaan door eindredacteur Karel Wijdeveld. Onder hun kundige leiding zal de *NOVUM* die u hopelijk weer op papier kunt lezen het komende jaar worden samengesteld.

Rest mij slechts om u, voor de laatste keer van mijn kant en voor de eerste keer namens de nieuwe hoofdredacteur, veel leesplezier te wensen met dit nieuwe nummer van het juridisch faculteitsblad *NOVUM*. ●

Joris van de Riet
Hoofdredacteur 2020-2021

Hadassah Drukarch
Hoofdredacteur 2021-2022

Totalitair Liberalisme, kan dat?

De vrijheid van meningsuiting blijft de gemoederen bezighouden. Wat mag je nu wel en niet zeggen? Het lijkt erop dat de vrijheid om te zeggen wat je wilt de laatste jaren aan het afnemen is, sociaal én juridisch. Sociaal, omdat men veel sneller dan voorheen felle reacties - zelfs doodsb bedreigingen - krijgt als men iets zegt dat anderen beschouwen als onbehoorlijk. Juridisch, omdat de grenzen aan de vrijheid van meningsuiting zowel wettelijk als in de jurisprudentie steeds nauwer worden getrokken. Hoe moet men die ontwikkeling beoordelen? Is het terecht en goed dat er paal en perk wordt gesteld aan wat mensen kunnen zeggen, of is het juist zorgelijk? Om die vraag goed te kunnen beantwoorden, moeten we ons eerst bezinnen op het waarom van de vrijheid van meningsuiting.

Om te beginnen moet worden vastgesteld dat verreweg de meeste samenlevingen het verreweg grootste deel van de menselijke geschiedenis geen vrijheid van meningsuiting kenden. Niet alleen feitelijk is die vrijheid vrijwel overal en altijd afwezig, maar zelfs als gedachte, als ideaal, als norm komen we haar vrijwel nergens tegen in de geschiedenis. Datzelfde geldt trouwens voor nog een tweede vrijheid, die sterk verbonden is met de vrijheid van meningsuiting, er in zekere zin aan ten grondslag ligt en nog nauwer gelieerd is aan de individuele persoonlijkheid: de vrijheid van geweten, of, zo men wil, van denken. Het grootste deel van de mensheidsgeschiedenis kent noch de noties van vrijheid van meningsuiting, noch die van vrijheid van denken. Men dacht eenvoudigweg niet in die termen.

Dat is helemaal niet moeilijk te begrijpen. Men hoeft zich maar even te verplaatsten in de geest van een

gelovige kerkganger. Die kan natuurlijk niet zomaar de leerstellingen van de kerk waarvan hij lid is opzijzetten en er het zijne van denken en zeggen. En hij wil dat normaal gesproken ook helemaal niet. Hij doet juist zijn best de eigen gedachten en de eigen mening op één lijn te brengen met de leer van de kerk. En als hem dat niet helemaal lukt, omdat hij de doctrines van de kerk niet helemaal doorgrondt, zal hij geneigd zijn tot een *sacrificium intellectus* en de leer van zijn kerk omarmen, ondanks zijn onbegrip. Dat laatste ziet hij als zijn tekortkoming, niet als dat van zijn kerk. Zo iemand zegt de vrijheid van denken en meningsuiting evident weinig of niets. Hij is er niet mee bezig, hij vindt het niet belangrijk, hij is geneigd deze vrijheden als ondermijnend te beschouwen.

Wie het lastig vindt zich in zo'n gelovige kerkganger te verplaatsen, kan zich in plaats daarvan ook verplaatsen in de gelovige communist. Want voor zo iemand geldt precies hetzelfde. Alleen is de leer van de kerk vervangen door de leer van Marx en de partij.

Een dergelijke geestelijke overtuiging, de overtuiging dat er door een kaste van geestelijken of intellectuelen verkondigde Grotere, Hogere Waarheid is, waaraan men zich ondergeschikt behoort te maken, kent een aantal vrijwel onvermijdelijke consequenties. Eerst en vooral dat iedereen die anders denkt en spreekt niet anders gezien kan worden dan als een gevaarlijke ketter, die in ieder geval de mond gesnoerd moet worden en liefst ook nog op andere gedachten worden gebracht. Zolang zijn gedachten immers uit de pas lopen, is de kans groot dat een ketter vroeg of laat weer tot zondige uitspraken zal vervallen en daarmee anderen mogelijk zal besmetten. Vandaar spreekverboden, boekverbrandingen, het verbod op boeken, verbanningen, heropvoedingskampen, en, als niets anders helpt, de guillotine, de galg, of *ein Genickschuss*.

Het oude Athene was een - tot op zekere hoogte - uitzondering op de regel. Daar gold de zogenaamde

Prof. dr. A.A.M. (Andreas) Kinneging is hoogleraar Rechtsfilosofie. Hij verzorgt o.a. de bachelorvakken Rechtsfilosofie I en II, en doceert in de masterafstudeerrichting Encyclopedie en Filosofie van het Recht. Sinds 2013 schrijft hij maandelijks een column voor NOVUM magazine.

parresia, een woord dat doorgaans vertaald wordt als ‘vrijmoedigheid’, maar dat misschien beter weergegeven wordt als ‘vrijmoedig kunnen spreken’ en dus zoiets is als de vrijheid van meningsuiting. Dat echter ook die niet een zeker bezit was, bewijst het proces tegen Socrates, wegens ‘het verpesten van de jeugd en het introduceren van nieuwe Goden’, dat hem kwam te staan op de doodstraf.

*“Niemand heeft de waarheid in pacht.
Toch is niets harder nodig dan kennis
van de waarheid, om juiste beslissingen
te kunnen nemen in het leven.”*

Het is pas in de zeventiende eeuw dat men de eerste pleidooien tegenkomt voor vrijheid van meningsuiting en de onderliggende vrijheid van denken. Een beroemd voorbeeld daarvan is John Miltons *Areopagitica*. Maar pas in de achttiende en vooral de negentiende eeuw wordt de verdediging van de vrijheid van meningsuiting en

denken grootscheeps aangepakt. Met als hoogtepunt J.S. Mills, *On Liberty*, hoofdstuk 2.

Hoe kon deze omslag gebeuren? Wat was het dat nu opeens, voor het eerst in de mensheidsgeschiedenis, en misschien ook wel voor het laatst, de notie en gedachte van de vrijheid van denken en spreken op konden komen?

Het antwoord moet, dunkt me, worden gevonden in de gruwelijke religieuze oorlogen, die Europa hadden geteisterd van de Reformatie (rond 1500) tot de Vrede van Westfalen (1648), anderhalve eeuw dus maar liefst, en die een groot deel van de Europese bevolking het leven hadden gekost. Of preciezer: het antwoord moet worden gezocht in de reactie van een aantal wijze mensen op die religieuze oorlogen. Montaigne is er één van. Deze mensen bedachten dat als er al een Grotere, Hogere Waarheid is, deze in ieder geval voor ons altijd, in ieder geval deels, verborgen zal blijven en de poging haar aan iedereen op te leggen alleen maar kan eindigen in bloedvergieten. Dat het, anders gezegd, beter is om waarheid niet te zien als iets wat wie dan ook in pacht heeft, maar iets wat ieder mens van goede wil dient te

zoeken en waarvan eenieder in staat moet worden geacht aspecten te ontdekken, zonder dat men van tevoren zou kunnen zeggen wie dat zal zijn. Dat bovendien die zoektocht een blijvende is en de mens daarbij alle hulp nodig heeft die hij kan krijgen, eerst en vooral van andersdenkenden, omdat die zijn opvattingen kunnen corrigeren en verbeteren, terwijl gelijkgestemden niets anders kunnen doen dan bevestigen wat men toch al dacht en dus in veel gevallen een vergissing helpen in stand te houden.

De oorsprong van de noties van de vrijheid van meningsuiting en van denken ligt dus in een zeker scepticisme. Niet ten aanzien van het bestaan van de waarheid, maar ten aanzien van ons kennen ervan. Niemand heeft de waarheid in pacht. Toch is niets harder nodig dan kennis van de waarheid, om juiste beslissingen te kunnen nemen in het leven. Vandaar ‘alle hens aan dek’. In discussie tussen andersdenkenden, en alleen in zo’n discussie, komen we nader tot de waarheid.

*“In discussie tussen andersdenkenden,
en alleen in zo’n discussie, komen we
nader tot de waarheid.”*

Men zou dit nieuwe perspectief klassiek-liberaal kunnen noemen. Hier ligt de oorsprong van, en wat mij betreft ook de voornaamste betekenis, van het liberalisme. In de eeuwen nadien heeft het liberalisme langzaam maar zeker de wereld veroverd. Eerst natuurlijk het Westerse deel ervan, maar sedert de tweede helft van de twintigste eeuw ook een steeds groter deel van de rest van de wereld. In de loop van de tijd is de betekenis van het liberalisme echter gaandeweg veranderd. De nadruk is steeds meer op andere zaken komen te liggen dan op de vrijheid van denken en spreken. In het bijzonder op de vrijheid ‘jezelf te kunnen zijn’. J.S. Mills zojuist al genoemde werk *On Liberty*, maar dan nu hoofdstuk 3, heeft daarin een niet te overschatten rol gespeeld.

Met dat nieuwe liberalisme en dit nieuwe vrijheidsconcept nu is iets vreemds aan de hand. Het is langzaam maar zeker in de geest van meer en meer mensen een nieuwe Grotere, Hogere Waarheid geworden. Een Waarheid dus waaraan een ieder zich ondergeschikt hoort te maken. En wee het gebeente van hen die dat niet doen. Iedereen die anders denkt en spreekt, wordt gezien als een gevaarlijke ketter, die in ieder geval de mond gesnoerd moet worden en liefst ook nog op andere gedachten worden gebracht.

Zolang zijn gedachten immers uit de pas lopen, is de kans groot dat hij vroeg of laat weer tot zondige uitspraken zal vervallen en daarmee andere mogelijk zal besmetten. Vandaar dat er steeds minder gezegd mag worden. Vandaar dat boeken steeds vaker, zo niet verboden dan toch in ieder geval worden ‘aangepast aan de tijd’. En er zijn er al een paar publiekelijk verbrand. Vandaar de ‘cancel culture’, die zoveel weg heeft van het aloude ‘in de ban doen’. Vandaar de verplichte ‘trainingen’ die in de verte doen denken aan heropvoedingskampen, omdat ze van dezelfde geestesgesteldheid uitgaan. Waar leidt uiteindelijk toe? De guillotine, de galg, of *ein Genickschuss*? Ik mag het niet hopen. Dan zou het liberalisme uiteindelijk zijn geëvolueerd tot een vorm van totalitarisme. Het kan verkeren. ●

Tussen kunst en recht

In hoeverre speelt de eeuwenoude ‘cancel culture’ een rol onder hedendaagse juristen?

Karel Wijdeveld
Eindredacteur

In de rubriek ‘Tussen Kunst & Recht’ komen kunst en recht samen doordat kunstwerken worden geanalyseerd vanuit een rechtelijk perspectief. Zo worden speels grote thema’s aan het licht gebracht die voor de jurist relevant zijn.

Voorts ligt voor u de tweede editie van de rubriek ‘Tussen Kunst & Recht’. Het onderwerp dat ditmaal centraal staat, wil ik - net als in de eerste editie - graag inleiden met de wijsheden van Gerrit Komrij: “Het menselijk tekort. Ik wil alles begrijpen en niemand veroordelen. Het lukt me alleen niet, hoe ik mijn best ook doen, iemand te begrijpen die alles veroordeelt.”

Ook mij lukt dat niet. Hoewel ik soms - en volgens mij ben ik niet de enige - de last ondervind om niet over iets of iemand (te) snel een oordeel te vellen, probeer ik mij ertoe te zetten dat dit niet leidt tot een definitief en afkeurend oordeel. Oftewel: het mag niet leiden tot een overhaaste veroordeling. Zeker wanneer de exacte feiten en omstandigheden van het geval mij niet bekend zijn, is het niet aan mij om tot een zekere veroordeling te komen. Het scheelt dan ook dat mijn veroordeling weinig tot niets waard is. Ik ben immers slechts een pietluttige student en geen rechter of een ander wezen met een notabele of gezaghebbende functie.

De laatste gedachte kan echter een gevaarlijke zijn, daar veel individuen met dezelfde mening uiteraard een groot geheel kunnen vormen. Ook gevaarlijk gezien het inschattingsvermogen van de mens, dat vaak nog te wensen overlaat. Wellicht dat u de bui al voelt hangen, maar ik zal de spanning niet verder rekken. Ik richt mij vandaag tot een trend van het eeuwenoude en het hedendaagse: de cancel culture. Deze trend heeft veel te maken met een adagium dat haast elke rechtenstudent niet vreemd is. Ik doel hier op de zogeheten 'onschuldpresumptie': eenieder is onschuldig totdat het tegendeel is bewezen.

"Onwennig met het verschijnsel 'vernieuwing' is de mens altijd geweest, daar hij of zij moeite lijkt te hebben met verandering. Een overhaaste veroordeling is zo een jammer, maar aannemelijk gevolg."

Dat de voornoemde trend en het juridische grondbeginsel van alle tijden zijn en hun weerga ook in de wereld van de kunsten kennen, is een gegeven. Kunst biedt immers de ruimte om te vernieuwen en zo ook om te provoceren. Onwennig met het verschijnsel 'vernieuwing' is de mens altijd geweest, daar hij of zij moeite lijkt te hebben met verandering. Een overhaaste veroordeling is zo een jammer, maar aannemelijk gevolg.

Een dergelijke botsing tussen de kunst en de opinie des mens kwam onder meer goed naar voren in de tweede helft van de negentiende eeuw. De inmiddels bekende en alom geliefde Franse schilder Édouard Manet bekleedde de hoofdrol in de confrontatie tussen de toentertijd gerenommeerde en niet-gerenommeerde kunststijlen: het

realisme versus het impressionisme.

Begonnen als schilder in de stijl van het realisme wist Manet eenieder in 1863 te shockeren met zijn werk *'Le déjeuner sur l'herbe'*. Niet alleen ontstond er commotie door met dit werk een grote stap te zetten in de richting van de stroming waarin hij later zou excelleren, het impressionisme, maar ook toonde dit werk een naakte vrouw. Hoewel dit voor de hedendaagse mens weinig schokkends oplevert - inmiddels dienen we diepgaande treurbuisprogramma's als 'Gewoon. Bloot.' en 'Adam Zkt. Eva' normaal te vinden - zo anders was dit voor de liefhebbers van de 'realistische' kunst. Voor zowel het grote publiek, als de jury van de *Salon* ging dit 'te ver'. Het werk van Manet werd derhalve slechts getoond in een andere '*Salon*', namelijk die van de 'geweigerde kunsten' (*Salon des Refusés*), maar zelfs daar viel dit werk niet in de smaak.

In de jaren die volgden, leverden zijn werken dusdanig veel kritiek op, dat Manet volledig werd uitgesloten van de grote kunstexposities. Zowel de *Salon*, als de Wereldtentoonstelling van 1867 in Parijs waren geen podia waar hij zijn creaties mocht tonen. Manet werd volledig *gecanceled*.

Als reactie op deze uitbanning creëerde Manet in 1867, in navolging van zijn inspiratiebron voor realistische kunst Gustave Courbet, zijn eigen paviljoen voor de expositie van zijn werken. Een gewaagd en tegelijkertijd mooi element van deze expositie was dat het paviljoen was gelegen tegenover de ingang van de Wereldtentoonstelling. Hoewel deze expositie niet veel aandacht kreeg, hield Manet vol. Uiteindelijk, in 1881, werd Manet met zijn werken erkend door de *Salon* met de *Légion d'Honneur*.

De volharding van Manet werd dus beloond, maar niet zonder slag of stoot. De jarenlange afschuw en onderminning van zowel het grote publiek, als de 'kenners' van weleer zorgden ervoor dat zijn werk slechts twee jaar voor zijn dood werd erkend. Als één van de voormannen van *avant-garde* heeft hij ervoor gezorgd dat het impressionisme zich verder kon ontwikkelen en tegenwoordig als één van de meest bekende en geliefde kunststromen wordt beschouwd. Tezamen met de andere voormannen, onder meer Renoir en Pissarro, hangt hij immers in de grootste musea der aarde.

Te vroeg en te stevig oordelen is aldus van alle tijden en kan de nodige (onnodige) commotie veroorzaken. Dat

laatste wordt ook op prachtige wijze naar voren gebracht in de wereld van de cinema. Specifiek doel ik in dit geval op de in 2012 uitgebrachte Deense film *'Jagten'*, waarin Mads Mikkelsen de hoofdrol speelt.

Mikkelsen vertolkt op magistrale (en prijswinnende) wijze een vriendelijke en kwetsbare begeleider Lucas op een kleuterschool, die op het eerste gezicht nimmer iets of iemand kwaad zou kunnen doen. Ondanks dat de kijker kennismakt met dat onbeschrijflijk onschuldige imago van Lucas, wordt dit beeld snel afgenomen. Dit laatste kent zijn oorzaak in het gedrag van een andere hoofdrolspeelster, Klara. Klara, tevens kind van één van zijn beste vrienden, laat namelijk merken dat zij mogelijk door Lucas is misbruikt.

De stem van een kind heeft, zeker in het Deense dorpje waar een zekere ons-kent-ons-cultuur heerst, bijna altijd de overhand in zulke situaties. Ook de kijker wordt ertoe 'verlijd' om al vroeg in de film een oordeel klaar te hebben over Lucas; een oordeel dat schurkt tegen termen als 'pedofilie' aan.

Het opvallende is echter - en dat maakt de film de volle 115 minuten lang zo boeiend en meeslepend - dat het

slechts bij verlijden blijft. Immers, de kijker heeft tot dan toe nog geen enkel bewijs voor het mogelijke misbruik gezien. Enkel een klein kusje (dóór peuter Klara áán Lucas gegeven tijdens een gezamenlijk spel) en de 'afwijzing' van Klara door Lucas (Klara wil Lucas een hartje geven als blijk van haar liefde voor Lucas, maar Lucas neemt dit kinderlijke gebaar niet serieus) zijn de enige aanwijzingen hiervoor.

Anderzijds wordt de aanschouwer wél geconfronteerd met de gevolgen voor Lucas. Hij wordt ontslagen, na een onaangekondigde ouderavond als gevolg van het vermeende misdrijf. Wat volgt is een publieke veroordeling en een heksenjacht: bedreigingen, vechtpartijen, een winkerverbod, zijn hond die wordt vermoord, gedwongen in isolement leven en alle vrienden kwijtraken maken deel uit van de rekening die hij gepresenteerd krijgt. Dit alles, zonder sluitend onderzoeksresultaat van de politie.

Zo wordt de aanschouwer van deze mooie, doch tragische film urenlang meegezogen in een haast onmogelijke strijd tussen het gevoel en de ratio. Enerzijds stimuleert het gevoel de gedachte dat het volkomen logisch is om de kant van het kind te staan. Het zou toch immers een

groot schandaal zijn om aan de kant van degene te staan die een kind zou hebben misbruikt. Anderzijds is er voor de aanschouwer simpelweg geen bewijs geleverd dat er enige vorm van misbruik heeft plaatsgevonden. Op deze wijze wordt de kijker gestimuleerd om tóch op nuchtere wijze naar dit schouwspel te blijven kijken, af te wachten en een zeker oordeel uit te stellen.

Uiteindelijk blijkt Lucas onschuldig te zijn; er is geen enkel bewijs na verscheidene politieonderzoeken. Kleuter Klara heeft klaarblijkelijk de zoen, de afwijzing én de geforceerd bekeken pornografie door haar oudere broertjes (waar niemand iets van afwist) in haar kinderhoofd door elkaar gehaald.

Het meeslepende en mooie element van deze film is dat de kijker wordt geforceerd om zijn of haar oordeel uit te stellen. Verleidelijk is het om direct de kant van de kleuter te kiezen, maar bewijs is er niet. Diegene die het volhoudt om zich níet voortijdig door emotie mee te laten slepen en zich zo niet tot een overhaaste veroordeling laat overhalen, wordt door de uiteindelijk bewezen onschuld van Lucas beloond. De kijker staat in dat geval boven de cancel culture en houdt zich, middels de ratio, vast aan de o zo belangrijke onschuldpresumptie.

“Op deze wijze wordt de kijker gestimuleerd om tóch op nuchtere wijze naar dit schouwspel te blijven kijken, af te wachten en een zeker oordeel uit te stellen.”

Het gevaar en de ondoordachtheid om te vroeg te oordelen en dat niet over te laten aan een rechterlijke instantie komt vandaag de dag nog altijd voor. Vorig jaar vond het zelfs plaats op onze eigen universiteit, toen hoogleraar Paul Cliteur werd beschuldigd door een collega (kunsthistorica Lieke Smits) van antisemitisme. De laatstgenoemde vroeg of beval haar baas (Carel Stolker) min of meer om afstand te nemen van Paul Cliteur en zijn (nota bene) ‘mogelijke’ uitspraken.

De oud-decaan van de Rechtenfaculteit reageerde direct en meegaand, zwichtte daarmee voor de ongegronde beschuldigingen (tegenwoordig vaak beter bekend als ‘de publieke opinie’) en liet enkele dagen later een extern onderzoek starten naar de veel besproken hoogleraar Encyclopedie van de Rechtswetenschap.

Ook in dit geval bleken de beschuldigingen een lege huls. Het is dan ook jammer dat uitgerekend Carel Stolker bezweek onder deze tumult. Een oud-decaan van de Rechtenfaculteit zou beter moeten weten. Zeker nadat hij op 8 februari 2018 een prachtige oratie in de Pieterskerk had gehouden, alwaar hij eenieder die zich in de Leidse academische wereld bevond, opriep om ruimte te geven aan ‘radicale vrijheid van meningsuiting’. Hij benadrukte tijdens de diesviering dat de universiteit een vrijplaats is voor het gesproken en geschreven woord en dat men altijd bereid moet zijn om met eenieder in debat te gaan. Indien dit niet gebeurt en men bij voorbaat zou worden uitgesloten, zal hokjesdenken het gevolg zijn en zal de diversiteit in het debat verloren gaan. Een doodzonde.

De eerder aangehaalde ‘onschuldpresumptie’ bleek zo menig werknemer van de Universiteit Leiden die dagen vreemd. Bovendien werden deze beschuldigingen door de media opgepikt en voor men het wist stond de afdeling van Encyclopedie van de Rechtswetenschap van de Universiteit Leiden bekend als “een heel nest met idioten” - aldus de bekwame en totaal niet vooringenomen Francisco van Jole.

Hoewel de laatstgenoemde niet behoorlijk serieus genomen hoeft te worden, is het van groot belang dat men zich realiseert wat voor een schade een ongegronde mening of beschuldiging kan aanrichten. Zo kan het in het meest onschuldige geval leiden tot een tijdelijke uitsluiting (Manet), maar het kan ook leiden tot een zekere imagoschade (Cliteur) of zelfs tot ongecontroleerd geweld jegens een onschuldige (Lucas). Uiteraard is het laatste voorbeeld er één uit de fictieve wereld, maar dat wil niet zeggen dat zulke gevallen zich überhaupt niet voordoen in de non-fictieve wereld of in ons eigen lieve Polderland. Denk hierbij aan ‘pedojagers’ of andersoortige mensen die kiezen voor het twijfelachtige pad van eigenrichting. Een probleem, zeker wanneer verdenkingen niet (voldoende) gefundeerd zijn. Op dat moment legt de ratio het namelijk af tegen de emotie. Chaos ligt op deze wijze in het verschiet, dus onderschat de gevolgen van je eigen, niet onderbouwde mening niet.●

Verlaging van het btw-tarief op groente en fruit: is de tijd rijp?

Mathijs de Jong
Redacteur

Op 15 december 2020 deed het officiële ‘*International Year of Fruit and Vegetables*’ zijn intrede, hetgeen zich wellicht op zijn uiterst Hollands zou laten vertalen door: het Internationaal Jaar AGF.¹ Het ‘*International Year of Fruit and Vegetables*’ is, voor degenen die bij het lezen van deze zin het idee krijgen iets gemist te hebben, het door de VN uitgeroepen ‘themajaar’ om alle lidstaten en alle VN-organisaties uit te nodigen nog eens extra bewustzijn te kweken voor de positieve gevolgen die het consumeren van groente en fruit op de gezondheid hebben.²

Reeds in het oktobernummer van de *Ars Aequi* van dit jaar werd er een opiniestuk aan dit ‘VN-themajaar’ gewijd.³ In dit artikel onderzocht de auteur in hoeverre dergelijke soft-law-instrumenten een impact kunnen hebben op de nationale rechtsorde. Hoewel zij in haar conclusie tot de slotsom komt dat een dergelijk soft-law-instrument wel degelijk kan bijdragen aan een discussie van praktische aard, moet uit de rest van het artikel de conclusie getrokken worden dat dít specifieke soft-law-instrument, naast twee verzoeken tot verlaging van de btw op groente en fruit, nog niet daadwerkelijk heeft kunnen leiden tot een verlaging van de btw op groente en fruit.

Dit leidt enerzijds tot de vraag óf, en zo ja, in hoeverre, verlaging van btw op groente en fruit onder huidig fiscaal recht überhaupt wel mogelijk is, en anderzijds tot de vraag – indien een verlaging onder huidig recht mogelijk is – wat de achterliggende besluitvoering en gedachtegang is geweest voor i) het verhogen van de btw op groente en fruit en ii) voor het niet willen verlagen van dit btw-tarief op groente en fruit in het bijzonder, ondanks het prachtige VN-themajaar aangaande groente en fruit.

De opbouw van dit artikel is als volgt. In het eerste deel zal worden toegelicht waarom het verlagen van de btw op groente en fruit een goed initiatief zou zijn in het licht van het *'International Year of Fruit and Vegetables'*. Vervolgens zal in het tweede deel een uitleg worden gegeven over het huidige btw-systeem op voedingsmiddelen - waar groente en fruit onder vallen - en zal een antwoord worden gegeven op de vraag of het mogelijk is om het btw-tarief te verlagen voor deze specifieke groep producten en welke voorwaarden daarbij in acht dienen te worden genomen. Ten slotte wordt in het laatste deel besproken wáárom door de wetgever nooit eerder is gekozen voor een apart tarief voor groente en fruit en dus voorts de problemen die rijzen bij het verlagen van het btw-tarief op deze specifieke producten.

Verlagen btw-tarief: is de tijd al rijp?

Het lijkt volkomen willekeurig dat dit jaar het VN-jaar van groente en fruit is. Toch is de noodzaak voor een dergelijk themajaar niet minder groot. Het is een gegeven dat gebalanceerde en gevarieerde voeding leidt tot een goede gezondheid en een naar behoren werkend immuunsysteem; iets dat in deze tijden van covid-19 misschien nog wel belangrijker was dan voorheen. Een goed werkend immuunsysteem kan immers doorgaans op eigen kracht aanvallen van buitenaf weren. Van groot belang is dus dat mensen in tijden als deze toegang hebben tot gezond en gevarieerd voedsel.

Gezond voedsel is echter vaak duurder dan ongezond voedsel.⁴ Wie het met een kleine beurs moet doen, heeft de keuze tussen gezond of ongezond eten snel gemaakt. Wie er een gezond voedingspatroon op na wil houden, dient hier dus ook meer voor te betalen. Op deze wijze wordt er een wig gedreven tussen zij die een hoog inkomen hebben en zij die dat niet hebben. Deze conclusie wordt ook door de Raad voor Volksgezondheid en Samenleving (hierna: RVS) getrokken in het rapport *'Een eerlijke kans op een gezond leven'*, dat verscheen in het voorjaar van dit jaar. In dit rapport pleit de RVS onder andere voor meer inzet om die gezondheidsongelijkheid weg te nemen.⁵

Zou het verlagen van de btw op groente en fruit niet, mede gezien het huidige themajaar en het rapport van de RVS, een uitgelezen kans zijn om die ongelijkheid enigszins weg te nemen? De vraag blijft dan voorts of verlaging van het btw-tarief op de specifieke groep voedingsmiddelen zomaar kan en, zo ja, onder welke voorwaarden.

Groente, fruit en btw: hoe zit dat?

Op moment van schrijven wordt er 9% btw geheven over voedingsmiddelen, hetgeen betekent dat er dus ook 9% btw geheven wordt over groente en fruit.⁶ Merk overigens op dat dit lager is dan het btw-tarief van 21% dat in het eerste lid van art. 9 Wet OB genoemd wordt, maar hoger is dan het btw-tarief dat voor 1 januari 2019 gehanteerd werd; namelijk 6% op alle voedingsmiddelen.⁷

Er zijn strikt genomen zelfs drie tarieven; een algemeen tarief van 21%, een verlaagd tarief van 6% en een nultarief. Aangezien het nultarief vooral in feite functioneert als een vrijstelling die recht geeft op aftrek van voorbelasting, zal in dit artikel enkel gesproken worden over de mogelijkheid van een algemeen en een verlaagd btw-tarief.⁸

Nu btw-tarieven van lidstaten van de Europese Unie in overeenstemming moeten zijn met het EU-recht, zal hierna een blik geworpen worden op de in 2007 in werking getreden Btw-richtlijn.⁹ In art. 96 tot en met 129 van die richtlijn zijn nadere voorschriften opgenomen over de tarieven die lidstaten van de Europese Unie mogen hanteren. Krachtens art. 97 lid 1 van de Btw-richtlijn beslaat het algemene tarief, of, in de woorden van de richtlijn, "het normale tarief", minimaal 15%. Verder is er op grond van art. 98 lid 1 jo. 99 lid 1 van die richtlijn de mogelijkheid aan een lidstaat geboden om één of twee verlaagde tarieven te hanteren van ten minste 5%. In lid 2 van art. 98 van de Btw-richtlijn wordt vervolgens bepaald dat het verlagen van een tarief enkel is toegestaan voor de goederenleveringen en diensten die zijn opgenomen in bijlage III van die richtlijn.¹⁰ In deze bijlage wordt onder 1 voedingsmiddelen genoemd met inbegrip van dranken maar met uitsluiting van alcoholische dranken. Bovenstaande betekent dat op basis van art. 98 jo. 99 Btw-richtlijn jo. Bijlage III bij de Btw-richtlijn één of zelfs twee verlaagde btw-tarieven in Nederland zou kunnen worden ingevoerd ten aanzien van voedingsmiddelen.

In de praktijk zien we dat ex art. 9 lid 2 sub a Wet OB er in Nederland een dergelijk verlaagd btw-tarief bestaat van 9%. Merk echter op, dat dit dus hoger is dan het krachtens de Btw-richtlijn toegestane minimum van 5%. Een tussenconclusie zou dus luiden dat het verlagen van een btw-tarief mogelijk is en dat er momenteel reeds een verlaagd btw-tarief bestaat. Let wel, dit is er één voor voedingsmiddelen in het algemeen en dus niet voor groente en fruit in het bijzonder. De vervolgvraag luidt

dan ook of een verlaagd btw-tarief voor groente en fruit in het bijzonder mogelijk is.

Een probleem dat rijst bij het willen verlagen van het btw-tarief op groente en fruit is er één dat gepaard gaat met het neutraliteitsbeginsel. Hiermee wordt in deze context bedoeld het begrip neutraliteit als bijzondere vorm van het gelijkheidsbeginsel: soortgelijke goederen moeten btw-technisch voor de btw hetzelfde worden behandeld. Er moet dus een gelijke belastingdruk bestaan ten aanzien van vergelijkbare goederen. Ook de considerans van de Btw-richtlijn heeft aandacht voor dit beginsel:

*‘Het gemeenschappelijke BTW-stelsel moet – zelfs indien de tarieven en vrijstellingen niet volledig worden geharmoniseerd – uiteindelijk mededingingsneutraal zijn in die zin dat op het grondgebied van elke lidstaat op soortgelijke goederen en diensten dezelfde belastingdruk rust, ongeacht de lengte van de productie- en distributieketen’.*¹¹

Wil een verlaging van het btw-tarief voor enkel groente en fruit alleen dus slagen, moet er worden voldaan aan het vereiste van neutraliteit. De vraag die aldus rijst, is of, en zo ja in hoeverre, groente en fruit andere soorten goederen zijn dan de rest van de goederen die vallen onder voedingsmiddelen in de zin van post a.1 van de bijlage bij de Wet OB.

Een probleem dat bij deze vraag rijst, is dat van de afbakening; wat moet men immers doen laten vallen onder het begrip ‘groente en fruit’? Ook Vos erkent dit probleem in zijn artikel over de coronacrisis en eventuele btw-maatregelen die kunnen bijdragen aan een gezonde samenleving op lange termijn.¹² In dit artikel noemt hij namelijk het treffende voorbeeld van een appel. Het is nogal evident dat een appel zal vallen onder de voornoemde categorie. Lastiger wordt dit echter bij appelmoes, appelstroop of zelfs een appeltaart. Wat dient dan de normerende maatstaf te zijn? Het percentage fruit en of groente dat in een voedingsproduct verwerkt is? Dit is bijvoorbeeld problematisch bij het beoordelen van het btw-tarief van een pot aardbeienjam. Dit product zal immers relatief ‘goed’ scoren – het bevat procentueel gezien veel aardbeien – maar bevat alsnog een torenhoog gehalte aan suiker en draagt dus niet bij aan het bevorderen van een gezonde samenleving.

De oplossing die Vos in zijn artikel noemt is die van het hanteren van een ‘onverwerktheids criterium’ of een ‘onbewerktheids criterium’. Gekeken dient dus te worden

naar de vraag of een stuk groente of fruit al dan niet bewerkt is. Zo op het eerste gezicht is dit een heel voor de hand liggend criterium. Een appel is immers onbewerkt en appelmoes, appelstroop of een appeltaart stuk voor stuk niet. Is daarmee de kous af? Wel, niet helemaal. Een complicatie die met bovenstaand criterium gepaard gaat, is die van de voorverpakte, voorbereide, kant-en-klare zakjes groente en fruit. Met de groeiende behoefte aan snelheid en eenvoud bij het bereiden van een gerecht, zijn ook de plastic zakjes voorverpakte broccolipartjes, gesneden uien en voorgesneden appelpartjes op de markt gekomen. Deze producten zijn groente of fruit, maar zouden daar met bovenstaand criterium niet onder vallen. Mogelijk zou voor deze laatste categorie een uitzondering worden gemaakt, als gevolg waarvan kant-en-klare zakjes groente en fruit wél in aanmerking zouden komen voor het verlaagde btw-tarief.

Bovenstaande resulteert in de volgende conclusie. Op basis van de Btw-richtlijn is het als lidstaat mogelijk een verlaagd btw-tarief te hanteren, mits dit een goed betreft dat is vernoemd in Bijlage III van die richtlijn. Een apart btw-tarief voor groente en fruit is dus mogelijk onder EU-recht, indien dit niet in strijd komt met het neutraliteitsbeginsel. Problematiek met het creëren van een specifiek verlaagd tarief voor groente en fruit zou volgen indien men een harde definitie zou willen hanteren voor het begrip groente en fruit. Met name omdat kant-en-klare reeds verwerkte stukken groente en fruit niet meer onder de definitie zouden vallen, mocht er een onverwerktheids criterium worden gehanteerd. Voor die categorie zou allicht een uitzondering kunnen worden gemaakt. Dat brengt ons tot de reden waarom de wetgever niet eerder gekozen heeft voor een dergelijk verlaagd btw-tarief.

“Een apart btw-tarief voor groente en fruit is dus mogelijk onder EU-recht, indien dit niet in strijd komt met het neutraliteitsbeginsel.”

Een verlaagd btw-tarief voor groente en fruit: bepaald geen oogappeltje

Eerder is gebleken dat het hanteren van gedifferentieerde btw-tarieven in strijd kan komen met het neutraliteitsbeginsel en dat het differentiëren complicaties met zich brengt bij de afbakening van term ‘groente en

fruit' ten einde enkel deze categorie in aanmerking te laten komen voor een verlaagd btw-tarief.

Dat deze complicaties aan een daadwerkelijke verlaging van het btw-tarief in de weg hebben gestaan, volgt ook uit de parlementaire geschiedenis. Zo zijn er reeds eerder met enige regelmaat voorstellen gedaan in het parlement om (fiscale) maatregelen te treffen op het gebied van omzetbelasting om het gebruik van ongezond voedsel te ontmoedigen en dat van gezond voedsel juist te stimuleren.¹³ Als praktisch probleem werd in 1981 al genoemd dat de mate waarin een omzetbelastingverlaging voor bepaalde goederen de volksgezondheid dient, moeilijk te meten is. Men zou daarbij al gauw terechtkomen op een hellend vlak.¹⁴

Ook het doel van de btw werd echter bij de beslissing tot het niet hanteren van een verlaagd tarief voor gezond eten als reden genoemd. Hierbij werd de parallel gelegd naar de heffing van indirecte belastingen om het verbruik van alcoholhoudende dranken en rookwaren terug te dringen. Ook voor deze producten diende benadrukt te worden dat de heffing van de accijnzen van bier, wijn, alcohol en tabak, en overigens ook van die van suiker en frisdranken, geen ander motief hebben dan het verkrijgen van middelen ter dekking van de collectieve uitgaven.¹⁵

De vraag is, in hoeverre de btw-heffing echt zuiver als doel heeft het dekken van de collectieve uitgaven. Zo kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de medische btw-vrijstellingen die bedoeld is om de medische zorg betaalbaar te maken.¹⁶ Recenter kan gedacht worden aan het tijdelijk instellen van het btw-nultarief voor mondkapjes met als doel het goedkoper maken van mondkapjes voor consumenten die vanaf 1 juni 2020 verplicht zijn een mondkapje te dragen wanneer zij gebruik maken van het openbaar vervoer.¹⁷

Ook op een later moment, als het verlaagde tarief van 6% wordt verhoogd naar 9% vragen de leden van de fractie SGP zich af wat de gevolgen van de btw-verhoging zijn op de levering van gezonde producten, zoals groente en fruit. Het antwoord op deze vraag luidde, dat de verhoging een generieke maatregel inhield en dat de verhoging dus gold voor het gehele aanbod aan levensmiddelen; voor gezonde en dus ook ongezonde producten. Voor staatssecretaris Snel van Financiën was er dan ook geen reden om aan te nemen dat consumenten door de btw-verhoging sneller zouden overstappen van gezonde naar minder gezonde producten, nu het immers ging om een generieke verhoging. De staatssecretaris eindigt zijn

brief met de opmerking dat tegenover de btw-verhoging ook een verlaging van belasting opkomsten staat, wat betekent dat mensen ook meer te besteden hebben.¹⁸

Het GroenteFruit Huis heeft onderzoek gedaan naar de btw-verhoging en de mogelijke invloed op de aanschaf van groente en fruit en komt tot de volgende conclusie. Uit hun onderzoek blijkt dat na de btw-verhoging van 6% naar 9% per 1 januari 2019 18% van de consumenten minder fruit kocht en 14% minder groenten.¹⁹

Ten slotte stelt staatssecretaris Snel in zijn brief dat het maken van een uitzondering voor groente en fruit vanuit fiscaal oogpunt niet mogelijk zou zijn.²⁰ Reeds is uit bovenstaande gebleken dat die uitzondering in het licht van de Btw-richtlijn wel degelijk mogelijk is, zolang voldaan wordt aan het neutraliteitsbeginsel en het gaat om de producten genoemd in bijlage III van die richtlijn, groente en fruit daaronder begrepen.

“De vraag is nu in hoeverre dit specifieke argument daadwerkelijk standhoudt in deze dagen van verregaande mate van digitalisering. Dagen waarin de belastingdienst het gebruik van digitale hulpmiddelen en algoritmes niet schuwt.”

Nog recenter wellicht is de reactie van staatssecretaris Blokhuis van Volksgezondheid, Welzijn en Sport op 9 juli 2021. In zijn kamerbrief noemt hij naast bovenstaande redenen ook een andere reden van meer praktische aard voor het niet kunnen invoeren van een verlaagd tarief voor groente en fruit. Als reden daarvoor noemt hij namelijk dat het IT-aangiftesysteem van de btw het op dit moment niet aan zou kunnen om een nieuw tarief te introduceren naast de tarieven van 21% en 9%. Hij is dan ook voorstander van alternatieven buiten de btw om, ten einde het consumeren van groente en fruit aantrekkelijker te maken.²¹ De vraag is nu in hoeverre dit specifieke argument daadwerkelijk standhoudt in deze dagen van verregaande mate van digitalisering. Dagen waarin de belastingdienst het gebruik van digitale hulpmiddelen en algoritmes niet schuwt.

Conclusie

Het hanteren van een apart verlaagd btw-tarief voor enkel

groente en fruit is in het licht van de Btw-richtlijn in theorie wel degelijk mogelijk. Uit bovenstaande blijkt echter wel, dat dit enkel kan voor goederen uit bijlage III van de richtlijn, er verder goed gelet moet worden op het neutraliteitsbeginsel en dat er enige precisie vereist is voor het afbakenen van het begrip groente en fruit, nu een voor de hand liggend criterium zoals ‘onbewerkt’ of ‘onverwerkt’ ook mogelijkwerijs complicaties met zich brengt.

Uit de parlementaire behandeling is voorts gebleken dat er sinds 1981 niet veel veranderd is op de visie om geen verlaagd btw-tarief te hanteren voor groente en fruit, ondanks meerdere verzoeken van Kamerleden en het VN-themajaar. Dit heeft mede te maken met de complicaties die optreden bij de poging om groente en fruit van de overige voedingsmiddelen af te bakenen, het doel dat de btw-heffing heeft en de verouderde IT-aangiftesysteem van de btw. De vraag is in hoeverre die laatstgenoemde reden voor het niet differentiëren van het btw-tarief voor groente en fruit standhoudt in deze dagen van verregeraande mate van digitalisering.

Aan de andere kant is ook gebleken dat de verhoging van het verlaagde btw-tarief van 6% naar 9% wel degelijk heeft geleid tot een afname van de aanschaf van groente en fruit. Een ontwikkeling die in het licht van het rapport van de RVS niet erg geruststelt.

Dat de discussie omtrent het verlagen van het btw-tarief voor groente en fruit in het publieke debat nog niet is uitgedoofd, volgt wellicht goed uit de petitie ‘de tijd is rijp’ van supermarktketen Dirk van den Broek, die inmiddels 52.852 keer is ondertekend en bij de tweede kamer ter plenaire behandeling is ingediend.²² ●

1. ‘International Year of Fruits and Vegetables 2021 van start’, GroentenFruit Huis, <https://groentenfruihuis.nl/nieuws/groenten/international-year-of-fruits-vegetables-2021-van-start> (geraadpleegd op 9 september 2021).
2. Zie Resolutie 74/244 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (19 december 2019), *International Year of Fruit and Vegetables*, 2021, UN Doc A/RES/74/244.
3. E.C.E. te Dorsthorst, ‘Het international jaar van groente en fruit: een rijke voedingsbodem?’, AA 2021, afl. 10, p. 921-925.
4. Vergelijk bijvoorbeeld eens de prijs voor een gezond en ongezond tussendoortje: de elstar appel (€ 0,40 per appel) en de gevulde koek (€ 0,22 per koek); zie <https://www.ah.nl/producten/product/wi142562/ah-gevulde-koeken-roomboter> en <https://www.ah.nl/producten/product/wi80583/ah-elstar-appel-los> (geraadpleegd op 9 september 2021).
5. Een eerlijke kans op gezond leven (RVS adviesrapport van 4 april 2021), p. 10.
6. Ex art. 9 lid 2 sub a Wet OB jo. post a.1.a van Bijlage I behorende

bij de Wet OB.

7. Zie art. 9 lid 2 sub a Wet OB (oud).
8. Zie art. 9 Wet OB; zie: D. Euser, OB.2.2.2.A.a Algemeen (tarief), in: A.W. Hofman, M.L.M. van Kempen & A.C. Rijkers (red.), *Cursus Belastingrecht*, Deventer: Wolters Kluwer.
9. Richtlijn 2006/112 en R. Vos, ‘Coronacrisis en de btw: voorkomen is beter dan genezen’, BTW-bulletin 2020/82, afl. 12, p. 9.
10. D. Euser, OB.2.2.2.A.b Btw-richtlijn (tarief), in: A.W. Hofman, M.L.M. van Kempen & A.C. Rijkers (red.), *Cursus Belastingrecht*, Deventer: Wolters Kluwer.
11. Zie punt 7 van de considerans van de Btw-richtlijn; Van Doesum, *Contractuele samenwerkingsverbanden in de BTW*(FM nr. 133) 2009/7.4.
12. R. Vos, ‘Coronacrisis en de btw: voorkomen is beter dan genezen (2)’, BTW-bulletin 2021/48, afl. 6, p. 4.
13. Vakstudie Omzetbelasting, art. 9 Wet OB, aant 3.3.9 (art. 9).
14. Kamerstukken II 1981, 17048 (Tariefnota 1981, par. 6.9.); anders: Vakstudie Omzetbelasting, art. 9 Wet OB, aant 3.3.9 (art. 9).
15. Kamerstukken II 1981, 17047 (Nota selectieve indirecte belastingen, hoofdstuk 7; anders: Vakstudie Omzetbelasting, art. 9 Wet OB, aant 3.3.9 (art. 9).
16. R. Vos, ‘Coronacrisis en de btw: voorkomen is beter dan genezen (2)’, BTW-bulletin 2021/48, afl. 6, p. 4.
17. De tijdelijke goedkeuring van het nultarief op mondklappers volgt uit het Besluit noodmaatregelen coronacrisis onderdeel 9c, Stcrt 2020, 28349; anders: R. Vos, ‘Coronacrisis en de btw: voorkomen is beter dan genezen’, BTW-bulletin 2020/82, afl. 12, p. 8.
18. Brief Staatssecretaris van Financiën van 27 maart 2018, nr. 2018-0000042000; anders: V-N 2018/20.22.
19. ‘Aanbieden manifest ‘Investeren in een gezonde toekomst’ aan tweede kamer’, GroentenFruit Huis, <https://groentenfruihuis.nl/nieuws/algemeen/aanbieden-manifest-investeren-in-een-gezonde-toekomst-aan-tweede-kamer> (geraadpleegd op 9 november 2021).
20. Brief Staatssecretaris van Financiën van 27 maart 2018, nr. 2018-0000042000; anders: V-N 2018/20.22.
21. P. Blokhuis 9 juli 2021, ‘Toezegging alternatieve btw-verlaging groente en fruit’ (Kamerbrief), <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2021/07/09/kamerbrief-over-toezegging-alternatieven-btw-verlaging-groente-en-fruit> (geraadpleegd op 10 november 2021).
22. Op de volgende website wordt bijgehouden hoeveel dagen er reeds voorbij zijn gegaan zonder dat de Tweede Kamer een reactie heeft gegeven op het verzoek de petitie op hun agenda te zetten, inmiddels zijn dat 155 dagen; <https://detijdsrijp.nl/> (geraadpleegd op 10 november 2021).

KIES JIJ VOOR LEXENCE?

Wanneer je aan het begin van je carrière staat, wil je graag weten welk kantoor het beste bij je ambitie- en ontwikkelingsniveau past. Ieder kantoor is anders, ook Lexence. Onze advocaten en notarissen zijn specialisten, scherpe denkers die concrete adviezen geven. Bij Lexence geen dikke dossiers, maar strakke deals. Blink uit in datgene waar je goed in bent. Wij zoeken ondernemende juristen die glans kunnen geven aan ons kantoor. Kom jij bij ons werken?

Lexence
advocaten & notarissen

Gespecialiseerd; vastgoed- en ondernemingsrecht

Lexence is een advocaten- en notarissenkantoor en biedt hoogwaardige oplossingsgerichte juridische ondersteuning, op de terreinen vastgoed- en ondernemingsrecht. Binnen deze twee specialisaties vallen onder meer transacties, notariaat, arbeidsrecht, procesrecht, projectontwikkeling, bouwrecht, huurrecht en omgevingsrecht. De ruim 160 professionals van Lexence werken in bevolgen teams geleid door betrokken partners.

Carrière

Bij Lexence zijn de carrièrepaden helder. Je kunt partner worden wanneer je de ambitie hebt en beschikt over de noodzakelijke kennis en ervaring én hebt bewezen daarnaast een goed ondernemer te zijn. De partners en medewerkers van Lexence begeleiden je en voorzien je van hun ervaring, naast de diverse opleidingen die je door de jaren heen zult gaan volgen. Zo kent Lexence een eigen opleidingsprogramma dat gericht is op vaardigheden: de Lexence Kennisladder.

Verantwoordelijkheid en vrije tijd

Direct eigen verantwoordelijkheden door startende juristen; dat vindt Lexence belangrijk. Dit betekent meewerken aan projecten zoals binnenstedelijke her-inrichtingsobjecten of het oplossen van ingewikkelde disputen tussen verhuurders en huurders. De work-life balance nemen we heel serieus. We werken hard en leveren kwaliteit, maar vrije tijd is vrije tijd. Bij Lexence gaat het daarom niet alleen om werken, we vinden het ook belangrijk dat onze juristen buiten kantoor het beste uit zichzelf halen en stimuleren dat dan ook volop.

Kijk voor meer informatie over Lexence op:

www.werkenbijlexence.com

Of neem contact op met onze recruiter Nynke Wolters via:

T: +31 20 5736 738

M: +31 61 1499 476

E: recruitment@lexence.com

Waarde lezer,

De eerste tentamens zitten erop en daarmee ook het eerste blok van het studiejaar. Ontzettend gek om te zien hoe we langzaam weer terug mogen naar het 'normale' onderwijs.

Met de vereniging hebben wij de afgelopen maand mooie activiteiten neer mogen zetten, met als uitblinkers het etiquettediner onder begeleiding van Jan Jaap van Weering en de bekendmaking van onze almanak. Mocht je nog geen almanak bemachtigd hebben, dan ben je van harte welkom om deze op te komen halen bij de bestuurskamer!

De maand november zal in het teken staan van de verjaardag van de vereniging. Op dinsdag 16 november vieren wij alweer ons 104 jarige bestaan! Deze dag zullen er verschillende activiteiten plaatsvinden omtrent onze 'dies natalis'. Tevens krijg je op donderdag 18 november de unieke kans om op kosten van de vereniging aanwezig te zijn bij een symposium in slot Loevestein over mensenrechten.

Ik kijk ernaar uit om jullie te mogen treffen op een van onze activiteiten!

Shireen Lander

Assessor onderwijs en carrière

101e bestuur der J.F.V. Grotius

November

- 15** Algemene Vergadering
- 16** Dies Natalis
- 18** Symposium | Slot Loevestein
- 19** Studiereis | Sevilla
- 26** Tweedejaarsfeest | Oud - Zuid

December

- 3** Juridisch Congres
- 8** HiFi Feest
- 9** LJB bekendmakingsborel
- 13** Algemene vergadering
- 15** Kerstdiner
- 16** Kerstborrel

TERUGBLIK

oktober

Meerouderschap en het erfrecht

Jurian Bos
Redacteur

Op 7 december 2016 verscheen een rapport van de Staatscommissie herijking ouderschap, waarin werd gekeken naar vraagstukken rondom juridisch (meer)ouderschap, (meerouder)gezag en het draagmoederschap. Het instellen van deze commissie was dan ook een direct gevolg van de toenemende diversiteit op het gebied van gezinssamenstellingen. Waar juridisch ouderschap op dit moment nog aan twee personen tegelijkertijd voorbehouden is, bestaan er talloze situaties in de praktijk waar een kind met meer dan twee ouders te maken heeft. Denk hierbij bijvoorbeeld aan co-ouderschapconstructies waarbij twee afzonderlijke stellen samen een kind krijgen. Vanuit dergelijke samengestelde gezinnen bestaat er een grote vraag naar het faciliteren van het juridisch meerouderschap. Bij de instelling van de Staatscommissie werd ze dan ook door toenmalig staatssecretaris van Veiligheid en Justitie Fred Teeven verzocht zich in het rapport uit te spreken over ‘het huidige wettelijke uitgangspunt dat een kind niet meer dan twee juridisch ouders kan hebben en niet meer dan twee personen het gezag over hem kunnen uitoefenen’.¹

Dit is dan ook wat de Staatscommissie in haar rapport deed. Er werd door de commissie onder meer geconcludeerd dat juridisch meerouderschap onder bepaalde voorwaarden wettelijk gefaciliteerd dient te worden.² Een vrij baanbrekende conclusie, met grote gevolgen voor diverse rechtsgebieden, waaronder het erfrecht. Het is des te opvallender dat het rapport, dat meer dan zeshonderd pagina's telt, slechts één enkele alinea bevat waarin deze rechtsgevolgen worden aangestipt.³ In dit artikel zal ik daarom uitwerken hoe de mogelijke invoering van het juridisch meerouderschap in ons huidige erfrechtelijke stelsel verwerkt kan worden. Hiervoor richt ik me uitsluitend op het versterkerfrecht, omdat de gevolgen daar waarschijnlijk het meest ingrijpend zullen zijn.

Als toevoeging wil ik vermelden dat de keuze om het juridisch meerouderschap wettelijk te faciliteren uiteraard op dit moment nog steeds het onderwerp van een politieke discussie is. Er ligt op het moment van schrijven nog geen concreet wetsvoorstel op tafel, maar het ligt gezien de maatschappelijke aandacht voor dit onderwerp in de lijn der verwachting dat deze aanpassing zijn weg binnen afzienbare tijd naar het Burgerlijk Wetboek zal vinden.

Het belang van het afstammingsrecht

De bepalingen rondom het afstammingsrecht regelen de familierechtelijke betrekking tussen een kind, zijn ouders en hun bloedverwanten.⁴ Aan het bestaan van deze familierechtelijke betrekking worden verschillende rechtsgevolgen toegekend. Het is daarom vanuit het erfrecht bezien van groot belang te weten wie zich kwalificeert als juridisch ouder.

Definitie juridisch ouder als bedoeld in 1:198 en 1:199 BW

Juridisch moederschap via 1:198 BW

Een kind staat krachtens artikel 1:198 BW onder a altijd in familierechtelijke betrekking tot de vrouw uit wie het is geboren. Indien deze vrouw is gehuwd of een geregistreerd partnerschap is aangegaan wordt haar partner automatisch ook juridisch ouder via sub b van datzelfde artikel.⁵ Sinds de inwerkingtreding van de wet Lesbisch ouderschap in 2014 geldt dat een vrouwelijke partner van de juridisch moeder bij de geboorte ook automatisch het juridisch moederschap kan verkrijgen, mits er aan een aantal voorwaarden is voldaan.⁶ Het is hiervoor bijvoorbeeld vereist dat er gebruik is gemaakt van een onbekende zaaddonor. Indien er niet aan alle voorwaarden kan worden voldaan, of beide moeders geen juridisch partner van elkaar zijn, kan het juridisch ouderschap van de 'duomoeder' alsnog worden verkregen door middel van erkenning (1:198 lid 1 sub c BW), gerechtelijke vaststelling (1:198 lid 1 sub d BW) of adoptie (1:198 lid 1 sub e BW).

Juridisch vaderschap via 1:199 BW

Voor het verkrijgen van het juridisch vaderschap gelden in grote lijnen dezelfde bepalingen als voor de 'duomoeder'. Een tijdens een huwelijk of geregistreerd partnerschap geboren kind heeft de mannelijke partner van de moeder tot vader.⁷ Indien er geen sprake is van een dergelijke verbintenis staat erkenning, gerechtelijke

vaststelling of adoptie open via artikel 1:199 BW.

Er is altijd vastgehouden aan het beginsel dat een kind maximaal twee juridisch ouders kan hebben. Dit vloeit onder meer voort uit artikel 2:204 lid 1 sub e BW, waarin staat vermeld dat erkenning nietig is indien er reeds twee ouders zijn. Nog explicieter is artikel 1:207 lid 2 onder a BW, dat stelt dat vaststelling van het ouderschap niet kan geschieden indien het kind al twee ouders heeft. Dit standpunt is ter discussie gesteld door de Staatscommissie herijking ouderschap, die hier eind 2016 zagezegd een rapport over uitbracht.

Rapport Staatscommissie herijking ouderschap

In haar rapport beschrijft de Staatscommissie dat de diversiteit in gezinsvormen de afgelopen decennia is toegenomen.⁸ Dit komt onder meer tot uiting in de vorm van meeroudergezinnen, waarbij meer dan twee personen direct betrokken zijn bij de opvoeding van het kind. De Staatscommissie heeft in haar rapport onderzoek gedaan naar de situatie waarbij meer dan twee personen ouder van een kind worden en hem gezamenlijk opvoeden, de zogeheten intentionele meeroudergezinnen.⁹ Het gaat hier bijvoorbeeld om een situatie waarin twee lesbische vrouwen gezamenlijk juridisch ouder van een kind zijn, maar de donovader (en zijn eventuele partner) ook een rol in de opvoeding spelen.¹⁰ De intentionele meeroudergezinnen dienen onderscheiden te worden van de niet-intentionele meeroudergezinnen. Dit zijn gezinnen die ontstaan zijn na een scheiding en waarbij stiefouders het kind mee gaan opvoeden.¹¹ Deze gezinnen zijn niet meegenomen in het rapport, omdat meerouderschap volgens de Staatscommissie slechts toegankelijk dient te zijn voor de geboortemoeder, genetisch(e) ouder(s) en hun metgezellen.¹² Hiermee is beoogd het maximum aantal meerouders te beperken, alsmede de complexiteit van de situatie.¹³

Uit het rapport komt naar voren dat betrokken personen - die geen juridisch ouderschap kunnen verkrijgen - zich vaak achtergesteld voelen bij de opvoeding van het kind ten aanzien van de daadwerkelijk juridisch ouders.¹⁴ Zij hebben wettelijk gezien geen stem in belangrijke beslissingen die het kind aangaan en kunnen zich daardoor een minderwaardig ouder voelen. Zij hebben wettelijk gezien geen stem in belangrijke beslissingen die het kind aangaan en kunnen zich daardoor een minderwaardig ouder voelen. Daarom stelt de Staatscommissie dat, indien meer dan twee personen een bewuste keuze maken om een kind op te voeden en dat ook doen, er geen goede

redenen zijn om het kind niet dezelfde bescherming van zijn feitelijke positie te geven als kinderen in gezinnen met één of twee juridisch ouders.¹⁵ Dit zal immers bijdragen aan de duurzaamheid van de ouderschapsrelatie tussen het kind en zijn opvoedende ouders, alsook de rechtspositie van het kind verbeteren, bijvoorbeeld op erfrechtelijk vlak.¹⁶

Voorwaarden Staatscommissie voor faciliteren meerouderschap

De Staatscommissie verbindt enkele voorwaarden aan het faciliteren van het juridisch meerouderschap.¹⁷ Ze stelt immers dat juridisch meerouderschap zal leiden tot een toename van de complexiteit van de opvoedingssituatie.¹⁸ Alle meerouders dienen daarom de intentie te hebben tezamen juridisch ouder van het kind te zijn, teneinde mogelijke geschillen zoveel mogelijk te voorkomen. Als toevoeging hierop adviseert de Staatscommissie eveneens dat maximaal vier mensen in twee huishoudens juridisch ouder van een kind kunnen worden.¹⁹ Er zijn namelijk grenzen aan het aantal personen met wie het kind een nauwe band kan ontwikkelen. Zoals reeds benoemd, dient het juridisch meerouderschap mede daarom slechts voorbehouden te zijn aan de biologische moeder, de genetische ouder(s) en hun partners. Om de invloed van het meerouderschap op het erfrecht te onderzoeken, zal dus rekening gehouden moeten worden met maximaal vier juridisch ouders.

De meerouderschapsovereenkomst

Een andere belangrijke voorwaarde voor het faciliteren van het juridisch meerouderschap is de meerouderschapsovereenkomst. Uit deze overeenkomst moet in ieder geval blijken dat de meerouders de intentie hebben het meerouderschap samen op zich te nemen.²⁰ Ook moeten de belangrijke zorg- en opvoedingstaken in de overeenkomst worden geregeld, alsmede een regeling omtrent mogelijke geschillen die zich in het kader van het juridisch meerouderschap kunnen voordoen.²¹

De overeenkomst moet door de betrokken ouders aan de rechter worden aangeboden, die vervolgens een beslissing zal nemen over het vaststellen van het juridisch meerouderschap. Deze situatie doet sterk denken aan een regeling omtrent draagmoederschap die inmiddels in de maak is.²² Naar aanleiding van hetzelfde rapport van de Staatscommissie heeft het kabinet geformuleerd dat de afspraken tussen de draagmoeder en de wensouders voor de conceptie moeten worden vastgelegd en bij het

verzoek aan de rechter moeten worden voorgelegd.²³ Indien de rechter het verzoek toewijst, zullen de wensouders bij de geboorte van het kind van rechtswege in een familierechtelijke betrekking tot het kind staan. Het ligt in de lijn der verwachting dat er in het geval van het juridisch meerouderschap een soortgelijke regeling ontwikkeld zal worden.

Familierechtelijke betrekkingen en het erfrecht

Zoals gesteld is het voor het erfrecht van groot belang te weten tot wie een persoon in familierechtelijke betrekking staat. Dit vereist een nadere toelichting. In het versterkerfrecht vindt vererving staaksgewijs plaats²⁴, dit betekent dat er in de wet groepen afstammelingen zijn opgenomen die in een bepaalde rangorde op zullen treden als erfgenaam.²⁵ In artikel 4:10 lid 1 BW staat een opsomming van deze erfgenamen uit eigen hoofde, die in de plaats van de overledene zullen treden. Dit zijn de zogeheten bloedverwanten van de erflater.²⁶ Lid 3 van artikel 4:10 BW stelt in navolging van artikel 1:197 BW dat allen die in familierechtelijke betrekking tot de erflater stonden tot zijn of haar bloedverwanten worden gerekend. Alleen zij die in familierechtelijke betrekking staan, kunnen dus optreden als staaksgewijze erfgenaam als bedoeld in artikel 4:10 lid 1 BW.

Definitie ouders als bedoeld in 4:10 lid 1 sub b

Onder de bloedverwanten worden ook ‘de ouders van de erflater’ gerekend op grond van 4:10 lid 1 sub b BW. Hiermee worden de juridisch ouders bedoeld. Om de verhouding tussen meerouderschap en het versterkerfrecht te begrijpen is het echter goed om een korte blik te werpen op de gevolgen van deze bepaling voor meerouders.

Omdat er in artikel 4:10 lid 1 sub b BW wordt gesproken van ouders heeft het enkel bestaan van biologisch verwantschap of een juridische gezagsrelatie dus in beginsel geen gevolgen voor het versterkerfrecht.²⁷ Een opvoedende ouder in een intentioneel meeroudergezin, die onder het huidige systeem geen juridisch ouderschap kan verkrijgen, kent dus geen plaats in de opsomming van bloedverwanten. Voor deze ouder is het faciliteren van het meerouderschap daarom dus van groot belang, omdat het kind en zijn meerouder in dat geval wel als elkaars versterkerfgenamen aangemerkt kunnen worden.²⁸ In navolging van het advies van de Staatscommissie zullen zij immers als juridische bloedverwanten van elkaar kwalificeren, alsook in de benodigde familierechtelijke

betrekking tot elkaar komen te staan.²⁹

Minimale erfdeel ouders bij versterf

Naast de positie in het parentelenstelsel brengt het verkrijgen van juridisch ouderschap nog veel meer erfrechtelijke gevolgen met zich. Eén van de meest ingrijpende gevolgen hiervan is vastgelegd in art. 4:11 lid 3 BW. In dit lid wordt bepaald dat het erfdeel van een ouder ten minste een kwart van de nalatenschap dient te bedragen. Dit in afwijking van het eerste lid van datzelfde artikel, waarin wordt bepaald dat ‘degenen die tezamen uit eigen hoofde tot een nalatenschap worden geroepen’ in beginsel juist voor gelijke delen erven. Deze hoofdregel gaat nog steeds op bij verdelingen waarbij twee ouders en maximaal twee broers of zussen, of één ouder en maximaal drie broers of zussen betrokken zijn. In andere situaties wordt het erfdeel van de ouder(s) per ouder opgehoogd tot ten minste een kwart van de nalatenschap en verdelen de broers en zussen het overige deel van de nalatenschap voor gelijke delen. De ratio achter deze bepaling is te vinden in het feit dat ouders vanwege hun bijzondere band met de erflater een graad voorsprong verdienen ten aanzien van de broers en zusters, zo concluderen enkele auteurs.³⁰ Dat dit ook de bedoeling van de wetgever was, blijkt uit de toelichting bij het oorspronkelijke ontwerp van de wet.³¹ De bevoordeling van ouders ten opzichte van broers en zussen is gebaseerd op de ‘nadere verwantschap’ en kan volgens de wetgever daarom als een ‘gemeenschappelijke gedachte van het erfrecht’ worden beschouwd.³² Hiermee wordt de bijzondere relatie tussen ouder en kind andermaal onderstreept.

Minimale erfdeel ouders bij versterf

Om een compleet beeld van het versterferfrecht te geven dient ook de wettelijke verdeling te worden besproken. In art 4:13 lid BW wordt de versterferfrechtelijke positie van de langstlevende echtgenoot ten opzichte van de kinderen behandeld. Na de dood van de erflater zal de langstlevende echtgenoot op grond van deze wettelijke verdeling de goederen van de nalatenschap verkrijgen.³³ De kinderen verkrijgen dan als erfgenaam van rechtswege een geldvordering tegenover de langstlevende echtgenoot, die overeenkomt met de waarde van hun erfdeel.³⁴ Deze vordering is op grond van lid 3 in beginsel slechts opeisbaar indien de echtgenoot in staat van faillissement is verklaard (sub a) of zelf komt te overlijden (sub b).³⁵

De wettelijke verdeling strekt ertoe de langstlevende echtgenoot te kunnen laten ‘voortleven als voorheen’,

zo volgt uit de parlementaire geschiedenis. Hierbij is het belang van de kinderen meegenomen, zodat zij na hertrouwen van de langstlevende ouder nog steeds uitzicht blijven houden op hun erfdeel.³⁷

Belangrijk om te vermelden is dat de erflater op grond van artikel 4:13 lid 1 BW een echtgenoot en ten minste één kind dat optreedt als erfgenaam achter moet laten om de wettelijke verdeling in te doen laten treden. Aangezien de regeling van regeland recht is kan de erflater de wettelijke verdeling bij zijn uiterste wilsbeschikking echter ook buiten beschouwing laten.³⁸

Het advies van de Staatscommissie in het erfrecht

Het voorstel van de Staatscommissie omtrent het faciliteren van het juridisch meerouderschap zal enkele wijzigingen in titel 11 van Boek 1 BW teweegbrengen. Door het juridisch meerouderschap aan - maximaal - vier in plaats van twee ouders toe te kennen vindt er een uitbreiding van het aantal familierechtelijke betrekkingen plaats. Omdat in artikel 4:10 lid 3 BW reeds wordt aangehaakt bij deze opvatting van familierechtelijke betrekkingen zal een eventuele wijziging in Boek 1 automatisch doorwerken in het erfrecht.³⁹ Het verkrijgen van het juridisch meerouderschap heeft dus directe gevolgen voor het versterferfrecht.

In haar advies over de erfrechtelijke gevolgen van meerouderschap overweegt de KNB (Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie) de wenselijkheid van een onderscheid in juridisch ouderschap, om zo het aantal ouderlijke erflaters bij versterf te beperken tot twee.⁴⁰ Hiermee zou de huidige situatie grotendeels gehandhaafd blijven, waardoor er niet al te ingrijpende wijzigingen in Boek 4 doorgevoerd hoeven te worden. De KNB stelt dat hiervoor een wettelijke bepaling die onderscheid maakt in juridisch ouderschap is vereist.⁴¹ Dit zou op twee manieren geregeld kunnen worden. Allereerst kan er een wettelijke bepaling worden opgenomen waarin wordt geregeld tot wie het kind erfrechtelijk gezien in familierechtelijke betrekking staat. Dit is op voorhand echter lastig te bepalen, aangezien er bij intentionele meeroudergezinnen – vanwege de diverse samenstellingen en onderlinge verhoudingen - meer maatwerk is vereist dan een dergelijke regeling kan bieden.⁴² Een tweede mogelijkheid is de ouders ten tijde van het opstellen van de meerouderschapsovereenkomst te laten bepalen van welke twee ouders het kind erfgenaam bij versterf zal zijn.⁴³ Hiertoe overweegt de KNB dat een dergelijke

bepaling ‘in strijd is met het wettelijke uitgangspunt dat een kind alleen bij testament kan worden onterfd’.⁴⁴ Ook dit lijkt daarom niet wenselijk.

Niet alleen om praktische redenen lijkt het beperken van de ouderlijke erflaters geen goed idee, het gaat ook volledig in tegen de conclusies van het rapport van de Staatscommissie. Het is voor de Staatscommissie immers altijd leidend geweest de juridisch meerouder in dezelfde (rechts)positie tot het kind te laten staan als de juridisch ouder.⁴⁵ Bij dit volwaardig ouderschap is het uitsluiten van de erfrechtelijke gevolgen die daaraan zijn verbonden dus niet gepast.⁴⁶

Vanwege de directe doorwerking van de bepalingen van titel 11 Boek 1 BW op de opvatting van familierechtelijke betrekkingen als in artikel 4:10 lid 3 BW zal een kind door het faciliteren van het meerouderschap dus automatisch in erfrechtelijke betrekking tot al zijn juridisch (meer) ouders komen te staan.⁴⁷ Dit is in lijn met het advies van de Staatscommissie. Een kind dient volgens haar rapport bij juridisch meerouderschap immers de wettige erfgenaam van al zijn juridische ouders te worden.⁴⁸ De conclusie dat een kind in een familierechtelijke betrekking tot maximaal vier ouders kan staan, brengt echter enkele

mogelijke knelpunten mee voor het versterkerrecht.

Mogelijke knelpunten bij faciliteren meerouderschap

Ouderlijk erfdeel van 4:11 lid 3 BW

Zoals besproken komt een ouder in het versterkerrecht ten minste een kwart van de nalatenschap toe op grond van artikel 4:11 lid 3 BW. Omdat een kind naar huidige recht maximaal twee juridisch ouders kan hebben, zal er dus altijd nog een deel te verdelen zijn onder de (half) broers en (half)zussen.⁴⁹ Bij het faciliteren van het meerouderschap doet zich hier echter een probleem voor. Onder ‘ouder’ zal dan ook de juridisch meerouder worden verstaan, waardoor tot vier (meer)ouders onder deze regeling kunnen vallen. Aangezien ieder van deze vier een kwart zal moeten erven zal de volledige nalatenschap aan de ouders toekomen.⁵⁰ In het geval van drie (meer) ouders zal er nog een kwart van de nalatenschap voor verdeling overblijven, maar zal de (half)broers en (half)zussen waarschijnlijk een onevenredig klein deel toekomen.⁵¹

In haar artikel omtrent de positie van het kind en zijn

meerouders in het huidige erfrecht stelt Smit dat een dergelijk ‘principeel verschil’ tussen het erfdeel van de meerouders en de (half)broers en (half)zussen zelfs op basis van de nadere verwantschap niet gerechtvaardigd is.⁵² Zij baseert zich hiervoor op het besluit om de legitieme portie ten behoeve van de ouders van de erflater uit Boek 4 van het nieuwe BW te schrappen.⁵³ De gedachte hierachter was toentertijd dat ouders in dezelfde parentele verhouding behoren te staan als de broers en zusters, maar er door het bestaan van de legitieme portie ten behoeve van de ouders toch een ‘principeel verschil’ tussen beide groepen zou bestaan.⁵⁴ Een dergelijk verschil zal zich ook voordoen als het ouderlijk erfdeel in de huidige vorm gehandhaafd zal worden bij de invoering van het juridisch meerouderschap. Dit impliciete onderscheid tussen twee groepen die tezamen tot de nalatenschap worden geroepen zou niet gepast zijn.

Positie kind in meerouderschap ten opzichte van halfbroers en -zussen

Artikel 4:11 BW bevat in lid 2 ook nog een andere afwijking van de hoofdregel dat ieder voor gelijke delen erft. De halfbroers en -zussen erven krachtens deze bepaling namelijk de helft van hetgeen de volle broers en zussen zullen erven. De ratio hierachter is dat een halfbroer of -zus slechts één van de twee ouders gemeenschappelijk heeft met de persoon van wie hij erft.⁵⁵ Het erfdeel wordt vanwege deze ‘halve’ familierechtelijke betrekking door tweeën gedeeld. Deze redenatie werpt bij invoering van het meerouderschap enkele vragen op. Een kind met vier (meer)ouders zal immers slechts één van de vier ouders gemeenschappelijk hebben met een ‘half’broer of -zus die tot één van zijn ouders in een familierechtelijke betrekking staat. De vraag die gesteld kan worden is of de bepaling van 4:11 lid 2 BW, die toeziet op de gerechtigheid tot de helft van het erfdeel van een volle broer of zus, aangehouden dient te worden, of dat een inkrumping van dit deel tot een derde of een vierde van het oorspronkelijke erfdeel vanwege de minder directe familiäre band gerechtvaardigd zou zijn.

Indien de terminologie in het afstammingsrecht expliciet zal gaan spreken van ‘een-vierde’ of ‘drie-vierde’ -broers of -zussen zal het erfrecht hierin uiteraard volgen. Het eventuele herdefiniëren van de term ‘halfbroer’ of ‘halfzus’ heeft daarom directe gevolgen voor het versterkerfrecht.

Vordering op langstlevende echtgenoot

Zoals reeds besproken krijgt het kind op grond van de wettelijke verdeling van 4:13 BW een vordering op de langstlevende echtgenoot. In het geval van meerouderschap wekt de wettelijke verdeling vragen op over de opeisbaarheid van deze vordering. Een kind staat immers in familierechtelijke betrekking tot zijn meerouders, maar niet alle ouders staan in die verhouding tot elkaar. Artikel 4:13 BW spreekt weliswaar van ‘de echtgenoot’ en niet van de ‘ouder’, maar op zijn minst dient te worden onderzocht welke van de twee mogelijkheden zowel de langstlevende echtgenoot, als de kinderen het meest in hun rechtspositie beschermt.

Benodigde aanpassingen in Boek 4 BW bij invoering meerouderschap

Ouderlijk erfdeel van 4:11 lid 3 BW

Hiervoor bespraken we het ouderlijk erfdeel van tenminste een kwart en het probleem dat dit zal opleveren voor kinderen met drie of vier ouders. In het geval dat meerouderschap wettelijk wordt gefaciliteerd dient er dan ook een wijziging in dit erfdeel plaats te vinden.

Om niet al teveel te tornen aan het ouderlijk erfdeel stelt Smit in haar artikel een kleine aanpassing van artikel 4:11 lid 3 BW voor.⁵⁶ Aangezien meerouderschap op dit moment een uitzonderingssituatie is, zal een uitzondering op de hoofdregel volgens haar meer op zijn plaats zijn dan een geheel nieuw artikel.⁵⁷ Zij overweegt hiertoe twee mogelijkheden.

De eerste mogelijkheid is het minimumerfdeel van artikel 4:11 lid 3 BW ten aanzien van het meerouderschap te verlagen van een kwart tot een achtste van de nalatenschap. De tweede mogelijkheid is het huidige minimumerfdeel van twee ouders tezamen (de helft van de nalatenschap) te verdelen onder de meerouders.

De eerste mogelijkheid geniet de voorkeur van Smit.⁵⁸ Hier sluit ik me bij aan. Deze uitzonderingsregel geeft namelijk de meeste (rechts)zekerheid voor alle betrokkenen, omdat het erfdeel onafhankelijk van het aantal ouders dat bij de nalatenschap betrokken is reeds vaststaat. Bovendien komt hierin ook het feit dat elke individuele ouder een minimumerfdeel toekomt het best tot uiting. Zo blijft de gedachte dat de ouders vanwege hun nadere verwantschap een ‘voorsprong’ op de nalatenschap hebben gehandhaafd.

Positie kind in meerouderschap ten opzichte van halfbroers en -zussen

Uit artikel 4:11 lid 2 BW volgt dat halfbroers en -zussen onderling een gelijk erfdeel toekomt, ongeacht welke ouder zij met de erflater gemeen hebben.⁵⁹ Er bestaat dus geen aparte verdeling langs de vaderlijke of moederlijke kant van de erflater. Dit volgt ook uit de Kamerstukken die strekken tot verduidelijking van deze bepaling.⁶⁰ Hieruit kan al de voorlopige conclusie worden getrokken dat onderscheid binnen deze groep nooit beoogd is.

Bovendien vindt er geen verandering plaats in de situatie dat een halfbroer of -zus van een meerouderkind erft. Deze halfbroer of -zus heeft immers nog steeds één van zijn twee ouders gemeenschappelijk met de erflater. Hooguit kan een bepaling worden opgenomen die artikel 4:11 lid 2 van gelijke toepassing verklaart op kinderen uit meeroudergezinnen. Zij zijn bij invoering van het meerouderschap namelijk niet minder verwant aan hun halfbroers of -zussen en behoren daarom ook niet minder dan de helft van het erfdeel dat een volle broer of zus toekomt te erven.

Meerouderschap en de wettelijke verdeling

De KNB besteedt in haar advies uitgebreid aandacht aan de wettelijke verdeling.⁶¹ Zoals eerder beschreven, is de wettelijke verdeling erop gericht de echtgenoot te beschermen, zo stelt ook de KNB.⁶² Het overgaan van de goederen op een meerouder uit een ander gezin zou dit doel niet dienen, aangezien beide meerouders aan de kant waar de vordering is ontstaan dan reeds zijn overleden en derhalve geen bescherming meer behoeven.

Ook het vooruitzicht van de kinderen op de vordering is van belang in het stelsel van de wettelijke verdeling.⁶³ Indien de vordering pas opeisbaar zou worden bij het overlijden van de langstlevende meerouder komt dit vooruitzicht juist in het geding. Een meerouderkind zou in dat geval onevenredig lang moeten wachten op zijn deel van de nalatenschap.

Het valt daarom zowel uit het oogpunt van de langstlevende echtgenoot als dat van het meerouderkind bezien contraproductief te noemen om de goederen van de oorspronkelijke nalatenschap op de langstlevende ouder uit de meeroudersschapsrelatie over te laten gaan. niet hinderen, maar slechts tot gevolg hebben dat het kind van rechtswege ook een vordering op de langstlevende echtgenoot krijgt.⁶⁴ Hiermee snijdt het mes aan twee

kanten.

In het geval van een intentioneel meeroudergezin zal een vordering op de langstlevende echtgenoot dus opeisbaar moeten worden, indien de langstlevende echtgenoot overlijdt of in staat van faillissement verkeert. Om dit te bewerkstelligen zal een bepaling moeten worden toegevoegd die artikel 4:13 lid 3 BW van overeenkomstige toepassing verklaart op kinderen met drie of vier ouders.

Conclusie

Uit deze analyse blijkt dat een besluit omtrent het faciliteren van het meerouderschap goed zijn weg zou kunnen vinden in het versterferfrecht. Een juridisch meerouder zal, al dan niet van rechtswege in de vorm van een meerouderschapsovereenkomst, in een familierechtelijke betrekking tot het kind komen te staan. Vanwege deze familierechtelijke betrekking worden de juridisch meerouders krachtens artikel 4:10 lid 3 BW gerekend tot de bloedverwanten van de erflater. Hierdoor kunnen het kind en zijn meerouders als elkaars versterferfgenamen worden aangemerkt. Dit is in lijn met het advies van de Staatscommissie, op deze wijze is er sprake van volwaardig ouderschap en komt de juridisch meerouder dezelfde rechtspositie toe als een juridisch ouder.

Eén van de belangrijkste gevolgen van het bestaan van een familierechtelijke betrekking voor het versterferfrecht is dat de juridisch meerouder een plek krijgt in het parentelenstelsel. Ook komt de meerouder in beginsel een minimumerfdeel van ten minste een kwart toe op grond van artikel 4:11 lid 3 BW. Deze gevolgen brengen enkele potentiële knelpunten met zich. Zo zou de gehele erfenis vanwege hun minimale erfdeel aan de vier ouders toekomen, waardoor de overige erfgenamen zouden worden overgeslagen. Ook is het de vraag hoe groot het erfdeel zou moeten zijn dat een halfbroer of -zus toekomt en wanneer de vordering van het kind op de langstlevende echtgenoot opeisbaar zal worden in het geval van meerouderschap.

Uiteindelijk valt te constateren dat deze knelpunten allemaal te ondervangen zijn. In het kader van het minimumerfdeel moet mijns inziens gedacht worden aan een beperking ten aanzien van de meerouders, om ervoor te zorgen dat de nalatenschap niet uitsluitend aan hen toekomt. De positie van halfbroers en -zussen zal naar alle waarschijnlijkheid niet veranderen door het faciliteren van het meerouderschap en indien dit wel het

geval is, zullen in het erfrecht de aanpassingen in het afstammingsrecht simpelweg gevolgd worden. Ten aanzien van de wettelijke verdeling adviseer ik een aanpassing van artikel 4:13 BW, zodat deze bepaling ook aansluit bij een nabije realiteit waarin kinderen meer dan twee juridisch ouders kunnen hebben.

Het wettelijk faciliteren van het meerouderschap is op dit moment nog altijd onderwerp van een politieke discussie. Uit de bestaande literatuur blijkt dat er op het gebied van het versterkerfrecht geen onoverkomelijke bezwaren zijn tegen de invoering ervan. Daarom zou mijn advies aan het kabinet dus ook luiden: op naar méér ouderschap! ●

Dit artikel is een bewerking van een bachelorscriptie geschreven in het kader van de bachelor Notarieel Recht aan onze faculteit. De auteur wil graag Mr. M. Michels bedanken voor haar constructieve feedback gedurende het schrijven van deze scriptie.

1. 'Kamerstukken II 2013/14, 33836, nr. 2 (Kamerbrief).
2. Staatscommissie Herijking ouderschap, Kind en ouders in de 21ste eeuw, gepubliceerd op 7 december 2016, p. 434.
3. Staatscommissie 2016, p. 485.
4. Dit volgt uit artikel 1:197 BW.
5. S. F. M., Wortmann & J. Van Duijvendijk-Brand, *Compendium van het Personen- en familierecht*. 13e druk, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 205.
6. Kamerstukken II 2011/12, 33 032, nr. 3 (MvT).
7. Wortmann & Van Duijvendijk-Brand 2018, p. 211.
8. Staatscommissie 2016, p. 66.
9. I. Boone, *Meerouderschap en meeroudergezag: raakt Nederland de tel kwijt?*, FJR 2017/27, afl. 5, par. 1.
10. C. Smit, 'Het kind, zijn meerouder(s) en het 21ste-eeuwse erfrecht', TE 2017, afl. 6, p. 112.
11. Boone 2017, par. 1.
12. Staatscommissie 2016, p. 430.
13. Staatscommissie 2016, p. 430.
14. Staatscommissie 2016, p. 427.
15. Staatscommissie 2016, p. 428.
16. Boone 2017, par. 1.
17. Staatscommissie 2016, p. 428.
18. Staatscommissie 2016, p. 429.
19. Staatscommissie 2016, p. 430.
20. Staatscommissie 2016, p. 431.
21. Staatscommissie 2016, p. 431.
22. Kamerstukken II 2018/19, 33836, 45.
23. Kamerstukken II 2018/19, 33836, 45.
24. Dit volgt uit artikel 4:12 lid 2 BW.
25. Van Mourik, M. J. A., Schols, B. M. E. M., Schols, F. W. J. M., Verstappen, L.C.A. & Waaijer, B. C. M., *Handboek Erfrecht*. 7de druk, Deventer: Wolters Kluwer 2020, p. 47.
26. Van Mourik e.a. 2018, p. 49.
27. Van Mourik e.a. 2018, p. 49.
28. Smit 2017, p. 112.
29. Smit 2017, p. 112.
30. Van Mourik e.a. 2018, p. 51; Asser/Perrick 4 2017/61.
31. Kamerstukken II 1968/69, 3771, 133, p. 41.

32. Kamerstukken II 1968/69, 3771, 133, p. 41.
33. Van Mourik e.a. 2018, p. 62; Asser/Perrick 4 2017/70; P.C. van Es, *Erfrecht van de langstlevende echtgenoot (Monografieën BW nr. B19)*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 23.
34. Van Mourik e.a. 2018, p. 67; Asser/Perrick 4 2017/70; Van Es 2019, p. 23.
35. Van Mourik e.a. 2018, p. 68; Asser/Perrick 4 2017/71; Van Es 2019, p. 23.
36. Kamerstukken II 1996/97, 17 141, nr. 20 p. 1.
37. Kamerstukken II 1996/97, 17 141, nr. 20 p. 1.
38. Van Mourik e.a. 2018, p. 60; Asser/Perrick 4 2017/70; Van Es 2019, p. 21.
39. Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB). (2019). *Advies Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) over de erfrechtelijke gevolgen van meerouderschap*, p. 1.
40. KNB 2019, p. 1.
41. KNB 2019, p. 1.
42. Boone 2017, par. 1.
43. KNB 2019, p. 1.
44. KNB 2019, p. 1.
45. Staatscommissie 2016, p. 485.
46. KNB 2019, p. 2.
47. KNB 2019, p. 2.
48. Staatscommissie 2016, p. 485.
49. Van Mourik e.a. 2018, p. 51; Asser/Perrick 4 2017/61.
50. Smit 2017, p. 113.
51. Smit 2017, p. 115.
52. Smit 2017, p. 115.
53. Kamerstukken II 1964/65, 3771, 8, p. 25.
54. Kamerstukken II 1964/65, 3771, 8, p. 26.
55. Asser/Perrick 4 2017/61.
56. Smit 2017, p. 115.
57. Smit 2017, p. 115.
58. Smit 2017, p. 115.
59. Van Mourik e.a. 2018, p. 51; Asser/Perrick 4 2017/61.
60. Kamerstukken II 1999/00, 27 021, nr. 3. (MvT), p. 3.
61. KNB 2019, p. 2.
62. KNB 2019, p. 2.
63. Kamerstukken II 1996/97, 17 141, nr. 20 p. 1.
64. KNB 2019, p. 2.

Het initiatiefvoorstel-Van Laar: Gunst of powerplay?

Mahatma M. Martinus
Redacteur

Op 19 november 2020 is de Statuutswijziging naar de motie-Van Laar door de Staten van Curaçao in de tweede lezing aangenomen (Amigoe 20 november 2020, p. 1). De aanneming van de Landsverordening houdende aanvaarding door Curaçao van het door de Staten-Generaal op 5 juli 2016 aangenomen voorstel van Rijkswet van het (Tweede Kamer)lid Van Laar tot wijziging van de artikelen 14 en 38 Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden (Koninkrijk) betekent dat Curaçao als derde land, na Nederland en Sint-Maarten, in het Koninkrijk instemt met voornoemde verandering van het Statuut welke inhoudt dat een algemene maatregel van rijksbestuur (AMvRB) slechts op (rijks)wettelijke grondslag uitgevaardigd kan worden. In deze bijdrage zal ik eerst kort het voorstel en de reacties vanuit de Arubaanse en Nederlands-Antilliaanse Staten bespreken. Hierbij zal ik ingaan op het amendement-Bikker (hierna: amendement) en het verband van deze met het voorstel. Wat betreft het verband met het voorstel, zal ik ook het (negatieve) advies van de Raad van State (RvS) op voornoemde amendement bespreken. Vervolgens betoog ik ook dat het amendement wel degelijk een positief oordeel verdient en dat het voorstel in het kader van artikel 38 Statuut niet gepast is. Ten slotte zal ik met een conclusie afsluiten.

De motie-Van Oven/Van Laar en het Caribisch replek

In oktober 2015 is het initiatiefvoorstel-Van Oven door de heer Van Laar overgenomen en is zo de motie-Van Laar gaan heten.¹ De voornoemde motie strekt tot het veranderen van art. 14 en 38 Statuut, welke de onmogelijkheid inhoudt om AMvRB's vast te stellen zonder dat deze op een Rijkswet berusten. In de memorie van toelichting (MvT) van 28 december 2000 stelt Van Oven dat de huidige situatie, waarin AMvRB's op Koninkrijksniveau zonder medewerking van het 'Nederlandse' parlement tot stand kunnen komen, "incongruent" is.² Van Oven stelt dat "[d]e bevoegdheid van de volksvertegenwoordiging tot het mede vaststellen van algemeen verbindende voorschriften wordt beschouwd als een belangrijke verworvenheid van de in het Koninkrijk bestaande parlementaire democratie".³

Uit het verslag van de Staten van de Nederlandse Antillen van 19 december 2001 blijkt dat er naar mening de van de Nederlands-Antilliaanse Staten toentertijd een "[...] klein maar belangrijke stap gezet [is] voor het terugdringen van het democratisch deficit".⁴

*"[d]e bevoegdheid van de volksvertegenwoordiging tot het mede vaststellen van algemeen verbindende voorschriften wordt beschouwd als een belangrijke verworvenheid van de in het Koninkrijk bestaande parlementaire democratie".*⁵

Uit het verslag van eveneens 19 december 2001 van de Staten van Aruba blijkt dat de Arubaanse Staten zich evenwel kan vinden in het voorstel, maar tevens vindt dat het voorstel in feite gericht moet zijn op artikel 51 Statuut. Artikel 51 Statuut regelt dat indien een Caribische landsregering niet voldoende voorziet in een internationale regeling, een rijkswet of een AMvB, dan wel andere Koninkrijksaangelegenheden, de Koninkrijksregering zelf daarin kan voorzien middels een AMvRB. Een AMvRB gebaseerd op voornoemde artikellid van het Statuut is, volgens de Arubaanse Staten dus terecht, "veel verstrekkender dan een AMvRB ex artikel 14 of 38, omdat daarmee het normale parlementaire stelsel in beide landen tijdelijk opzij kan worden gezet".⁵

Een rijkswet vereisen voor een AMvRB ex artikel 51 Statuut lijkt de Arubaanse Staten dan ook logischer.⁶

Geen van de twee toenmalige Staten van de Caribische Koninkrijkslanden waren dus helemaal met het voorstel-Van Oven (nu Van Laar) tevreden; beide vonden de motie niet verstrekkend genoeg, zij het dat de Arubaanse Staten specifiek was in zijn replek.

De RvS over het amendement-Bikker

Volgens mij staat het amendement van 7 juni 2016 van de Arubaanse bijzonder gedelegeerde heer Bikker in het verlengde van bovenstaande replek van de Caribische Staten. Het amendement strekt weliswaar niet tot bovenstaande kritiek van de Arubaanse Staten, maar tracht wel, in lijn met het commentaar van de Nederlands-Antilliaanse Staten, het democratisch deficit binnen het Koninkrijk, drastisch te verminderen. Het amendement strekt namelijk tot het amenderen van artikel 15, 17 en 18 Statuut zodat ook leden van de Staten van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, naast de Gevolmachtigde Ministers van de Caribische Koninkrijkslanden, naast het recht van amendement, het recht van initiatief toegekend krijgen.⁷

Bij de mondelinge behandeling van het amendement in de Tweede Kamer bleek dat de meeste woordvoerders het amendement te weinig verband vonden houden met het voorstel-Van Laar.⁸ Hierop stelde de heer Bikker bij motie een verzoek om voorlichting in te dienen bij de Afdeling Advisering van de RvS over het onderwerp van zijn amendement; de Tweede Kamer is daarmee akkoord gegaan.⁹ Voor de RvS stelde de vraag zich of het amendement past binnen de contouren van Koninkrijk zoals vastgesteld door het Statuut en concludeert dat mede door de gekozen constructie van het Koninkrijk van 1954 niet positief geoordeeld kan worden over het amendement.¹⁰

De RvS beargumenteert voornoemde standpunt ten eerste met het opmerken dat het Koninkrijk historisch gezien geen gelaagde structuur kent met aparte Koninkrijksbestuursorganen. Het Koninkrijk kent weliswaar federale aspecten zoals de waarborging der autonomie der landen (artikel 41 Statuut) en het onderscheid tussen lands- en Koninkrijksaangelegenheden (artikelen 3 en 43 Statuut), maar er is duidelijk sprake van dominantie van Nederland omdat de Koninkrijksorganen samenvallen met Nederlandse Landsorganen.¹¹ Verder merkt de RvS op dat er noch een wetgevende, noch een uitvoerende macht los van dat van Nederland bestaat.

Ook een constitutioneel hof, typisch voor een federatie, ontbreekt er - sinds 2010 is dit echter wel verplicht.¹² Verder merkt de RvS op dat de Koninkrijksministerraad (KMR) (artikel 7 Statuut) niet opereert op basis van een regeerakkoord. Kortom: het Koninkrijk is, volgens de RvS, geen federatie.

Gelet op bovenstaande concludeert de RvS, ook met het oog op de beperkte rol van Statenleden in het wetgevingsproces, dat het amendement niet past binnen de structuur van het bestaande Koninkrijk. Het amendement zou een, volgens de RvS, te expliciet Koninkrijksparlement van de Nederlandse Tweede Kamer maken, terwijl er juist daarvoor niet is gekozen in 1954.¹³ Uiteindelijk heeft de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) besloten geen gevolg te geven aan het amendement.¹⁴

Het amendement-Bikker gezien als middenweg

Uit de dissertatie van de heer Santos do Nascimento, kan opgemaakt worden dat het dekolonisatieproces van het Koninkrijk een strijd was tussen sociaaldemocratische en confessionele, specifiek katholieke, uitgangspunten.¹⁵ Voorgaande strijd deed zich onder meer voor om het

Akkoord van Linggadjati¹⁶ en het Statuut¹⁷, dat respectievelijk de nieuwe rechtsorde van de toentertijd beoogde Nederlands-Indische Unie en het Koninkrijk moest regelen.

Grofweg beoogden de sociaaldemocraten een federaal systeem, het concept-Logemann (oftewel het ontwerp-Rijksgrondwet), terwijl de katholieken het begrip ‘autonomie’ vastgrepen. Uiteindelijk delfden de sociaaldemocraten het onderspit. Rond het katholieke begrip van autonomie werd het nieuwe huidige Koninkrijk dat we kennen, gebouwd; “nieuwe verhoudingen die voortbouwen op oude instellingen”, zoals Santos do Nascimento dat stelt.¹⁸ In die nieuwe verhoudingen spelen subsidiariteit¹⁹ en historisch gegroeide Koninkrijksorganen (continuïteit)²⁰ een grote rol.

Het zijn precies die nieuwe verhoudingen op oude instellingen, waar het beoogde amendement-Bikker, mijns inziens, geen afbreuk aan doet. De heer Bikker stelde voor om de bestaande Tweede Kamer der Staten-Generaal, die nu al de pet van het Koninkrijksparlement draagt, aan te vullen met Statenleden indien nodig. Het amendement beoogde geen nieuwe volksvertegenwoordiging te

creëren boven de bestaande Staten-Generaal en Caribische Staten. Maar, op een wijze die overeenkomt met de subsidiariteit en continuïteit, de Tweede Kamer ook materieel het karakter van een Koninkrijksparlement te geven. Anders dan de RvS past het amendement, volgens mij, dus wel binnen de contouren van een Koninkrijk dat gefundeerd is op katholieke principes.

“Door artikel 38 Statuut naar zich toe te trekken, zonder de Caribische Statenleden dezelfde rechten te geven als zichzelf, verlenen de Tweede Kamerleden hun Caribische collega’s bepaald geen gunst.”

Het initiatiefvoorstel-Van Laar en artikel 38 Statuut: een powerplay

Het voorstel-Van Laar beoogt ook een aanpassing van artikel 38 Statuut dat onderlinge hulp en bijstand tussen de landen binnen het Koninkrijk regelt. In de huidige situatie kan onderlinge hulp en bijstand nog in een AMvRB gegoten worden: hier speelt de Tweede Kamer dus geen rol en kan de KMR zelfstandig een (meestal Caribisch) land te hulp schieten. Indien het voorstel-Van Laar werkelijkheid wordt, kan voornoemde hulp alleen nog maar gegeven worden indien er al eerst een rijkswet bestaat (met andere woorden: met medewerking van de Tweede Kamer).

Mijns inziens, lijkt het erop dat de Tweede Kamer het bovenstaande gewoonweg niet kon verkroppen. Door artikel 38 Statuut naar zich toe te trekken, zonder de Caribische Statenleden dezelfde rechten te geven als zichzelf, verlenen de Tweede Kamerleden hun Caribische collega’s bepaald geen gunst. In de huidige situatie oefent een gevolmachtigde minister invloed uit binnen een ministerploeg van vijftien ministers. Indien het voorstel-Van Laar werkelijkheid wordt, is de enige Caribische optie het toesturen van bijzonder gedelegeerden, die binnen de honderdvijftig Tweede Kamerleden hun invloed mogen proberen uit te oefenen. Gelet op het voorgaande betekent het voorstel-Van Laar een verschuiving van de macht van de KMR naar de Tweede Kamer die de Caribische landen duur komt te staan.

Conclusie

Alle landen binnen het Koninkrijk behalve Aruba hebben het voorstel-Van Laar goedgekeurd. Een voorstel waar de Caribische Staten initieel niet warm voor liepen. Sterker nog: zoals we hebben gezien is het een voorstel dat erop neerkomt dat de invloed van de Caribische landen nog meer verwatert. Het amendement-Bikker zou voornoemde verwatering enigszins kunnen tegengaan, maar op advies van de RvS heeft de minister van BZK geen gevolg aan het amendement gegeven. Zonder het amendement lijkt het voorstel echter geen voordeel voor de Caribische landen te betekenen. Mijns inziens is het derhalve in het belang van alle Caribische landen dat de Staten van Aruba het voorstel-Van Laar niet zonder meer goedkeuren, maar het opnieuw voorleggen aan de Tweede Kamer met de vraag om opnieuw het amendement-Bikker in overweging te nemen. ●

1. Kamerstukken II 2015/16, 27 570 (R 1672), nr. 9.
2. Kamerstukken II 2000/01, 27 570 (R 1672), nr. 3 (MvT), p. 1.
3. Ibid.
4. Kamerstukken II 2001/02, 27 570 (R 1672), nr. 6.
5. Ibid.
6. Kamerstukken II 2001/02, 27 570 (R 1672), nr. 6, p. 1.
7. Kamerstukken II 2015/16, 27 570 (R 1672), nr. 16.
8. Handelingen TK 2015/16, nr. 92, item 35.
9. Kamerstukken II 2015/16, 27 570 (R1672), nr. 20, p. 2.
10. Ibid.
11. Kamerstukken II 2016/17, (27 570 (R1672), nr. 20, p. 4-5.
12. Kamerstukken II 2016/17, (27 570 (R1672), nr. 20, p. 6.
13. Kamerstukken II 2016/17, (27 570 (R1672), nr. 20, p. 9-10.
14. Kamerstukken II 2016/17, (27 570 (R1672), nr. 21, p. 2.
15. R. R. Santos do Nascimento, *Het Koninkrijk ontsluit* (diss. Universiteit van Aruba & Rijksuniversiteit Groningen), Apeldoorn: Maklu-Uitgevers 2016, p. 198.
16. R. R. Santos do Nascimento 2016, p. 199.
17. R. R. Santos do Nascimento 2016, p. 221-222.
18. R. R. Santos do Nascimento 2016, p. 22.
19. R. R. Santos do Nascimento 2016, p. 225.
20. R. R. Santos do Nascimento 2016, p. 229.

NOVUMmagazine

NOVUM magazine is het juridisch faculteitsblad van de Universiteit Leiden, ontstaan uit de fusie tussen het faculteitsblad **Trias** (1968) en het blad **Request** (1999) dat werd uitgegeven door het rechtenmentoraat Appèl, tegenwoordig **Juridische Faculteitsvereniging Grotius**.

Ons doel is een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van (toekomstig) juridische professionals.

Hoofdredacteur

Hadassah Drukarch

Eindredacteur

Karel Wijdeveld

Redacteuren

Jurian Bos
Bouchra Boulouize
Sebastian Cornielje
Rudolf Willem van Dam
Francine Fetter
Mathijs de Jong
Mahatma M. Martinus
Anne Sophie Pijnacker
Joris van de Riet
Lars Volborth
Femke de Wijs

Raad van advies

Prof. mr. dr. A.G. Castermans
Mw. drs. A.F.M. van der Helm
Julie Külsen, assessor FdR
Shireen Lander, Assessor onderwijs & carrière JFV Grotius

Oplage: 750 exemplaren

Drukker: BladNL

ISSN: 1567-7931

© Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de redactie openbaar worden gemaakt of verveelvuldigd.

Adverteren, solliciteren of reageren: novum@law.leidenuniv.nl

Lõhmasaare
Kogukondlik
Turg. Tellimise
Tallinn, Põhikooli 37

